

5 Studencka Poradnia Prawna Pracownia Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku a funkcjonowanie jej sekretariatu

[Adriana Sitkowska, Artur Daniel Śledziwski]

10 Społeczny i edukacyjny wymiar Studenckiej Poradni Prawnej UwB określony na podstawie przeprowadzonych badań

[Artur Daniel Śledziwski]

15 Kliniczne nauczanie prawa a nowoczesna administracja

[Joanna Radwanowicz-Wanczewska, Marta Janina Skrodzka]

19 60 studentów, 3 pracowników naukowych, 150 spraw rocznie, czyli klinika prawa w sosie słodko-kwaśnym

[Natalia Mileszyk]

21 Możliwość odliczenia 1% podatku dochodowego na rzecz fundacji korporacyjnych i społecznych

[Paweł Klimek]

w i e d z a · p r o f e s j a · s u k c e s

nr 5 (125) maj 2011   cena 15 zł (w tym 5% VAT)

Wielowymiarowy charakter akcji

Transfer kontroli nad spółką

Nowe standardy ochrony przed dyskryminacją

Wydział prawa jako laboratorium

O prawniczej łacinie

Zapis windykacyjny
– nowe rozrządzenie testamentowe w KC

ISSN 1231-0336

W majowym numerze „Edukacji Prawniczej” m.in.

- ▶ Temat miesiąca – Zapis windykacyjny – nowe rozrządzenie testamentowe w KC – dr *Hanna Witczak*
- ▶ Informatyka prawnicza – narzędzie czy wyzwanie – dr *Małgorzata Skórzewska-Amberg*
- ▶ Transfer kontroli nad spółką – propozycja terminologiczna – *Michał Chudykowski*
- ▶ Nowe standardy ochrony przed dyskryminacją w polskim prawie – *Krzysztof Śmiszek*
- ▶ Stosunki kredytowe – porównanie – *Michał Snitko-Pleszko*
- ▶ Wielowymiarowy charakter akcji – *Marta Janina Skrodzka, Karol Skrodzki*
- ▶ Zostałem rozpoznany, bo jestem przystojny – czyli o okazaniu osoby – prof. dr hab. *Ewa Gruza*

SZANOWNI CZYTELNICY!

Jest mi niezmiernie miło przekazać w Państwa ręce kolejny, wiosenny numer czasopisma „Klinika”. Jest to już drugie wydanie specjalne, poświęcone przede wszystkim przedstawieniu jednej z poradni prawnych – tym razem Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Jednocześnie w numerze tym utrzymana została idea przypisania poszczególnych tekstów do trzech podstawowych działów.

W pierwszym z nich, prezentującym dorobek białostockiej studenckiej poradni prawnej, znajdą Państwo dwa teksty autorstwa *Adriany Sitkowskiej* oraz *Artura Daniela Śledziewskiego*. Pierwszy z nich: „Studencka Poradnia Prawna Pracownia Wydziału Prawa UwB a funkcjonowanie jej sekretariatu”, został poświęcony przedstawieniu ciekawej historii poradni, jej struktury, a także pracy sekretariatu i problemów, z jakim na co dzień spotykają się jego pracownicy, oraz możliwościom ich rozwiązania. Drugi artykuł: „Społeczny i edukacyjny wymiar SPP UwB na podstawie przeprowadzonych badań”, stanowi niejako kontynuację pierwszego tekstu i prezentuje wyniki badań przeprowadzonych w Studenckiej Poradni Prawnej w Białymstoku przez autora tekstu, ukazujące, w jaki sposób zarówno studenci, jak i klienci odbierają działalność poradni. Warto dodać, że autorzy obu artykułów: pani *Adriana Sitkowska* i pan *Artur Daniel Śledziwski*, to absolwenci Wydziału Prawa UwB, obecnie pracownicy sekretariatu białostockiej studenckiej poradni prawnej, którzy swoje wywody oparli o własne bogate doświadczenia związane z ich obecną pracą.

W dziale drugim, poświęconym warsztatowi nauczyciela klinicznego, zamieściliśmy artykuł „Kliniczne nauczanie prawa a nowoczesna administracja” autorstwa dwóch opiekunek naukowych Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa UwB: dr *Joanny Radwanowicz-Wanczewskiej* oraz pani *Marty Janiny Skrodzkiej*, stanowiący zaproszenie do dyskusji na temat kształcenia w studenckiej poradni prawnej i roli, jaką to kształcenie może odgrywać w rozwoju nowoczesnej administracji.

Na zakończenie, w dziale trzecim – „Debate środowiskowa” – prezentujemy artykuły pani *Natalii Mileszczyk*, studentki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, o programie klinicznym realizowanym na Uniwersytecie Chiang Mai w Tajlandii, oraz pana *Pawła Klimka*, asystenta w Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, odnoszący się do możliwości odliczenia 1% podatku dochodowego m.in. na rzecz fundacji.

W tym miejscu chciałabym podziękować Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych, autorom oraz Redakcji, w szczególności zaś panu *Rafałowi Gołębiowi*, za zaangażowanie i twórczy wkład w powstanie tego numeru „Kliniki”.

Życząc Państwu przyjemnej lektury, zachęcam również do pisania i przysyłania tekstów dotyczących Państwa doświadczeń z klinicznym nauczaniem prawa.

Marta Janina Skrodzka

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Adres redakcji:

ul. Szpitalna 5 lok. 5, 00-031 Warszawa
tel.: 22 829 91 29 w. 143
e-mail: biuro@fupp.org.pl

Wydawca:

Wydawnictwo C.H. Beck
00-203 Warszawa, ul. Bonifraterska 17
Nakład: 5000 egz.

Komitet redakcyjny:

Rafał Gołąb, dr Wojciech Górowski, dr Michał Królikowski – redaktor naczelny, dr Barbara Namysłowska-Gabrysiak, Marta Janina Skrodzka – zastępca redaktora naczelnego

Redakcja:

Agnieszka Fiutak

Korekta: Małgorzata Stempowska

Skład i łamanie: Robert Janusz

Reklama: Monika Kosmólska tel.: 22 33 77 441

Rada Naukowa Czasopisma „Klinika”

Łukasz Bojarski – Helsińska Fundacja Praw Człowieka

prof. dr hab. Eugeniusz Bojanowski – Uniwersytet Gdański

Jakub Boratyński – Fundacja im. Stefana Batorego

dr hab. Jerzy Ciapała – Uniwersytet Szczeciński

prof. dr hab. Maria Dragun-Gertner – Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr Wojciech Dziędziak – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Katarzyna Guzenda – Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie/Słubicach (nad Odrą)

Katarzyna Hebda – ELSA Lawyers Society

prof. dr hab. Małgorzata Król – Uniwersytet Łódzki

prof. dr hab. Leszek Kubicki – Akademia Leona Koźmińskiego

dr hab. Piotr Machnikowski – Uniwersytet Wrocławski

dr Magdalena Olczyk – Akademia Leona Koźmińskiego

prof. dr hab. Maksymilian Pazdan – Uniwersytet Śląski

dr Justyn Piskorski – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr Andrzej Sakowicz – Uniwersytet w Białymstoku

Marcin Szyguła – Fundacja Academia Iuris

prof. dr hab. Maria Szewczyk – Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Eleonora Zielińska – Uniwersytet Warszawski

ISSN 1508-1583

**Pełna oferta publikacji
Wydawnictwa C.H. Beck jest dostępna
w Księgarniach Patronackich:**

**KSIĘGARNIA
PRAWNICZA DOM
KSIĄŻKI**

ul. Mickiewicza 32
15-232 Białystok
tel.: 085 741 55 48
www.domksiazki.bialystok.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

ul. Jezuicka 3
85-111 Bydgoszcz
tel.: 052 321 28 48
www.kodeks.net.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA**

ul. Podwale 6
31-118 Kraków
tel.: 012 422 37 17
www.eksiegarnia.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

Plac M. Curie-Skłodowskiej 5
(budynek Wydziału Prawa
i Administracji UMCS)
20-031 Lublin
tel.: 081 537 54 75
www.naukowa.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

Plac Dąbrowskiego 5
90-249 Łódź
tel.: 042 677 89 05
www.kodeks.net.pl

**KSIĄŻNICA POLSKA
CENTRUM KSIĄŻKI**

Plac Jana Pawła II 2/3
10-959 Olsztyn
tel.: 089 5230 640 83
www.ksiaznica.pl

**KSIĘGARNIA
PRAWNICZO-
EKONOMICZNA
DOM KSIĄŻKI**

ul. Święty Marcin 51/57
61-806 Poznań
tel.: 061 852 05 91
pz002@domksiazki.poznan.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

ul. Sobieskiego 2d/2
35-002 Rzeszów
tel.: 017 852 39 26
www.naukowa.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

ul. Gagarina 152
86-100 Toruń
tel.: 056 8651 86 67
www.kodeks.net.pl

**KSIĘGARNIA
AKADEMICKA**

Al. Papieża Jana Pawła II 31
70-453 Szczecin
tel.: 091 489 09 26
www.akademicka.osdw.pl

**KSIĘGARNIA
AKADEMICKA**

ul. Narutowicza 17a
(budynek WPIA Uniwersytetu
Szczecińskiego)
70-240 Szczecin
tel.: 091 433 34 33
www.akademicka.osdw.pl

**EKONOMICZNO-
PRAWNICZA
KSIĘGARNIA PROFIT**

Pl. Defilad 1
Stacja Metra Centrum, pasaż
handlowy 1/2002D
00-110 Warszawa
tel.: 022 654 55 17
www.profit24.com.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA IM. B. PRUSA**

ul. Krakowskie Przedmieście 7
00-068 Warszawa
tel.: 022 826 18 35
www.prus24.pl

**KSIĘGARNIA
EKONOMICZNA**

ul. Grójecka 67/69
02-094 Warszawa
tel.: 022 822 90 41
www.ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl

KSIĘGARNIA NAUKOWA

Al. Solidarności 83/89
00-144 Warszawa
tel.: 022 850 10 20
www.24naukowa.com.pl

KSIĘGARNIA „KODEKS”

ul. Sądowa 1
50-046 Wrocław
tel.: 071 370 42 96
www.kodeks.net.pl

Studencka Poradnia Prawna Pracownia Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku a funkcjonowanie jej sekretariatu

A Legal Clinic at the Faculty of Law (University of Białystok) and the functioning of its secretary office

Adriana Sitkowska, Artur Daniel Śledziewski

The Faculty of Law at the University of Białystok, like other Polish law faculties has in its structure the Legal Clinic, which is a faculty workshop. The article aims at presenting the history of the Clinic, which in recent years has undergone a rapid development, as well as its structure and functioning of a secretary office and the problems faced by the secretary's staff and solutions to them.

Spółeczny i edukacyjny wymiar Studenckiej Poradni Prawnej UwB określony na podstawie przeprowadzonych badań

Social and educational dimensions of the Legal Clinic at the Faculty of Law (University of Białystok) determined on the basis of a conducted survey

Artur Daniel Śledziewski

It is well known that the main goals of Clinical Legal Education are both social and educational. The first of them is to provide free legal aid to indigent people. In addition, influences shaping the attitudes of students who come into contact with the living problems of customers. The second refers to an effective method of teaching law, through which students can gain experience by the use of theoretical knowledge in practice. To further examine the social and educational aspects of Clinical Legal Education members of the Clinic at the Faculty of Law University of Białystok examined both the students who work in the Clinic as well as its clients. The results show the new dimensions of clinical activities.

Warsztaty pracy nauczyciela klinicznego

Kliniczne nauczanie prawa a nowoczesna administracja

Clinical Legal Education and a modern administration

Dr Joanna Radwanowicz-Wanczewska, Marta Janina Skrodzka

The clinical legal education provides a relatively quick and comprehensive mastery of legal skills by students. It consists of the accelerated acquisition of knowledge based on personal experience, which is being collected in connection with the developed case. It is of course connected with a permanent contact of the supervising professor, who is said to stimulate the student in finding the most appropriate ways to solve the problem, but should not replace them in making appropriate decisions. As part of this training program and after passing the required subjects, students attempt the practical application of knowledge. This allows verifying of the learnt theoretical knowledge gained through practical experience. Developing specific cases, students give legal advice to individuals who come to legal clinics with their problems and take responsibility for the vital interests of a particular customer. The very important aspect is the fact that the student helps poor people, getting to know the specificity of the functioning of state institutions. The clinical legal assistance is free of charge. Such activity becomes insignificant in relation to the problems facing

public administration in the event of an impact in the country's economic and financial crisis. In the context of bringing help to the poor in these difficult conditions is particularly important to the operation of legal clinics. It should be noted that clinical programs are often presented as of the "law of social welfare offices." This is because the idea of providing legal assistance to indigent people, who are not able to provide a fee for legal aid, is strongly rooted in the idea of the movement and the formation of the clinical education.

The aim of this paper is to present a general idea of the Polish Clinical Legal Education and the modern forms and the teaching methods used in the clinics. Moreover, its aim is to show the influence of such training to develop skills acquired while working in legal clinics for students who have a significant influence on their preparation for future work, including work in the administration. Develop end comments on the experience of several years of practice relating to the operation of legal clinics and the expectations and plans for the future of the clinical teaching of law. We leave the question open, encouraging research in this area and further discussion on this topic.

60 studentów, 3 pracowników naukowych, 150 spraw rocznie, czyli klinika prawa w sosie słodko-kwaśnym 60 students, 3 research workers and 150 cases a year – the Legal Clinic in a "sweet and sour sauce"

Natalia Mieszczyk

Dr. Panarairat Srichaiyarat, a coordinator of the Department of Law at the largest university in Thailand – Chiang Mai University (CMU), is a living example of the success of the clinical program. When asked why in 1994 she began a program of Clinical Legal Education at CMU, she replied she had provided legal advice at Ramkhamhaeng University in Bangkok when being a student herself so she also wanted to create an opportunity for her students to have a chance of practical use of academic knowledge. However, her program was the first to exploit the full clinical methodology – for students not only to give legal advice, but also take part in activities conducted by using active teaching methods, and are introduced to professional ethics. The article presents the structure of Asian Clinical Legal Education on the basis of CMU Legal Clinic.

Debata środowiskowa

Możliwość odliczenia 1% podatku dochodowego na rzecz fundacji korporacyjnych i społecznych 1% deduction of an income tax for the corporate and social foundations

Paweł Klimek

The article contains analysis of financing the non-profit organizations in Poland (such as foundations) when the source of funds are personal and corporation income taxes systems, and it also takes into account such issues as: historical development and tax optimization. Currently, income taxes law and law defining the non-profit organizations' status does not differentiate corporate and social foundations. The corporate foundation should be understood as a foundation existing in the structure of corporation for increasing the number of employees and for improving the brand image. The social foundation is a foundation based on social responsibility idea, manifested in the involvement of volunteers. Both types of foundations can be supported by the taxpayers' donations resulting in reduction of tax base and 1% of personal income tax transfer. Thus, aiding the corporation foundations should be regarded as sufficient on the level of tax-efficient donations. However, the transfer of 1% of personal income tax should be allowed only in case of the social non-profit organizations.

www.sklep.beck.pl

Studencka Poradnia Prawna Pracownia Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku a funkcjonowanie jej sekretariatu

Adriana Sitkowska*, Artur Daniel Śledziwski**

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, podobnie jak inne polskie wydziały prawa, posiada w swoich strukturach studencką poradnię prawną, będącą wydziałową pracownią. Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie historii poradni, która w ciągu ostatnich lat przeszła dynamiczny rozwój, a także jej struktury i sposobu funkcjonowania, zwłaszcza sposobu pracy sekretariatu poradni, problemów, z którymi spotykają się jego pracownicy, oraz propozycji ich rozwiązania.

Od Kliniki Podatkowej do Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa UwB

Zazwyczaj uniwersyteckie poradnie prawne powstają na bazie amerykańskiego modelu klinicznego nauczania, który dotarł do Polski w połowie lat 90. XX w. Popularne w USA *legal clinics* odwołują się do koncepcji przyjętych na uczelniach medycznych, gdzie pod nadzorem profesorów studenci medycyny nabywają umiejętności w pracy z pacjentami. Czerpiąc inspiracje z tych doświadczeń, powołano do życia kliniki prawa. To w nich studenci udzielają porad prawnych niezamożnym ludziom i przez to wykorzystują zdobytą wiedzę w praktyce. **Kontakt z klientami obrazuje charakter pracy prawnika i pozwala sprawdzić studentom swoje umiejętności.**

W 1998 r. za pośrednictwem Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa (ELSA) zorganizowano ogólnopolską konferencję poświęconą idei klinicznego nauczania prawa. W trakcie zjazdu zaprezentowano doświadczenia pierwszych polskich poradni, założonych na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Warszawskim. Podjęto wówczas wszelkie starania, aby zachęcić pozostałe wydziały prawa do tworzenia poradni na własnych uczelniach. Niedługo po tym wydarzeniu pojawił się tego rodzaju projekt na Wydziale Prawa UwB. Odpowiedzialna za jego przeprowadzenie była lokalna grupa Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa – ELSA Białystok. Szybko okazało się, że prototyp poradni istnieje już na uczelni. Była to założona w 1996 r. przez prof. dr. hab. L. Etelę **Klinika Podatkowa**. Ta indywidualna inicjatywa ówczesnego prodziekana ds. studenckich miała za zadanie stosowanie prawa w praktyce. Prof. dr. hab. L. Etel, prowadząc seminarium z prawa podatkowego, zaangażował grupę swoich podopiecznych do udzielania pomocy ludziom, którzy mieli problemy z wypełnianiem rozliczeń podatkowych. Powstanie kliniki podatkowej przerosło wszelkie oczekiwania. W dość krótkim czasie zainteresowanie ze strony klientów było na tyle duże, że kilkusobowa grupa seminarzystów nie była w stanie poradzić sobie z ogromem pracy. Uwidocznił się problem nieznamomości prawa wśród społeczeństwa, a także wielkie zapotrzebowanie na bezpłatną pomoc prawną. Wszystkie te okoliczności doprowadziły do podjęcia decyzji o rozbudowie kliniki podatkowej i w ten dość nietypowy sposób doszło do powstania Studenckiej Poradni Prawnej UwB.

10.11.1998 r. odbyło się zebranie założycielskie poradni, na którym uchwalono jej statut i wybrano z grona studentów przewod-

niczącego – Szymona Pszczółkę. Tego samego dnia Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa (ELSA) podpisało umowę z Fundacją im. Stefana Batorego, która zobowiązała się na częściowe pokrycie kosztów tworzenia uniwersyteckich poradni prawnych. 16.11.1998 r. Studencka Poradnia Prawna UwB została formalnie zarejestrowana jako koło naukowe i zaczęła funkcjonować w oparciu o ogólne zasady, tworzone przez poradnię krakowską¹. Była to trzecia tego rodzaju poradnia w Polsce, co jednocześnie stanowiło wyróżnienie dla niedawno powstałego Uniwersytetu w Białymstoku. **Poradnia rozpoczęła swą oficjalną działalność 11.1.1999 r.** Wydarzenie to zostało nagłośnione w lokalnej prasie. Początki funkcjonowania ukazały duże zainteresowanie tego rodzaju inicjatywą. W odstępie trzech tygodni od rozpoczęcia pracy wpłynęło do poradni **ok. 60 spraw**. W większości dotyczyły one problematyki z zakresu prawa cywilnego. Zdarzały się sytuacje, w których studenci nie nadążali z przygotowaniem opinii. Stale rosnąca liczba klientów doprowadziła do podjęcia decyzji o ograniczeniu liczby przyjmowanych spraw. Poradnia była okresowo zamykana po to, aby studenci mogli rozliczyć się z dotychczasowych opinii prawnych. Poszerzenie działalności wiązało się z utworzeniem nowych sekcji. Oprócz prawa podatkowego w skład poradni weszły także sekcje prawa: międzynarodowego i do spraw uchodźców, cywilnego, administracyjnego oraz karnego². Do udzielania opinii **przyjęto 32 studentów IV i V roku studiów**. W każdej sekcji znalazła się parzysta liczba osób, które sporządzały opinie w parach. Opiekę nad poszczególnymi sekcjami sprawowali nauczyciele akademicy Wydziału Prawa UwB. Wśród nich dominowali asystenci i adiunkci, z przewagą tych drugich. W kadrze naukowej

* Autorka jest absolwentką Wydziału Prawa UwB, a obecnie pracownikiem administracyjnym Wydziału Prawa UwB. Od ponad roku prowadzi sekretariat Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa UwB. Opracowała drugą część artykułu, poświęconą strukturze poradni, charakterystyce sekretariatu, jego zadaniom oraz problemom pracy w sekretariacie i propozycjom ich rozwiązania.

** Autor jest absolwentem prawa na Wydziale Prawa UwB oraz socjologii na Wydziale Historyczno-Socjologicznym UwB. W latach 2009–2010 był członkiem Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa UwB – sekcja prawa karnego. Obecnie pracuje w sekretariacie poradni. Autor stworzył pierwszą część niniejszego artykułu. Powstała ona dzięki przeprowadzonym wywiadam pogłębianym z pracownikami Wydziału Prawa UwB, którzy bezpośrednio uczestniczyli w tworzeniu Studenckiej Poradni Prawnej UwB.

¹ Informacje pochodzą ze strony internetowej Wydziału Prawa UwB, <http://www.prawo.uwb.edu.pl/page.php?id=292>, 4.3.2011 r.

² Pakiet informacyjny – Studencka Poradnia Prawna, Koło Naukowe zarejestrowane przy UwB, s. 2.

poradni znalazło się dwóch profesorów: prof. dr hab. *L. Eteł* i prof. *C. Kulesza*, potem dołączyła do nich także prof. *M. Zdanowicz*. Pierwszym kierownikiem poradni został założyciel kliniki podatkowej prof. dr hab. *L. Eteł*, który w 2005 r., z powodu objęcia funkcji dziekana Wydziału Prawa UwB, przekazał kierownictwo dr. *Arkadiuszowi Bielińskiemu*. Natomiast od 2007 r. poradnią kieruje *Marta Janina Skrodzka*. W celu poprawy funkcjonowania kliniki w roku akademickim 1999/2000 utworzono dwie dodatkowe sekcje cywilne i sekcję prawa pracy. W roku akademickim 2009/2010 powstała czwarta już sekcja cywilna oraz oddział zamiejscowy w Giżycku. Rok później utworzono dwa nowe oddziały zamiejscowe: w Mońkach i Olecku, a także powstała dodatkowa sekcja przy Fundacji „*Spe Salvi*”, która udziela porad w Białymstoku poza główną siedzibą poradni. Aktualnie SPP UwB liczy **10 sekcji z różnych dziedzin prawa**, a dotychczasowa forma jej funkcjonowania jako koła naukowego została przekształcona w formę pracowni naukowej.

Początkowo siedziba poradni mieściła się poza budynkiem Wydziału Prawa UwB, w Centrum Studenckim przy ul. Mazowieckiej 33 w Białymstoku. Na pomieszczenie poradni składał się jeden mały pokój na pierwszym piętrze starej kamienicy. Brakowało w nim powszechnie dziś dostępnych urządzeń technicznych, takich jak komputer, drukarka czy ksero. Funkcję tego ostatniego pełnił faks należący do Parlamentu Studentów UwB, jako jedyne dostępne urządzenie w całym budynku. Początkowo nie istniał sekretariat z wyszkolonymi pracownikami. Do dodatkowych obowiązków studentów należało przyjmowanie i zapisywanie spraw do zeszytu. Poradnia nie posiadała własnego telefonu. Wszelkie rozmowy telefoniczne prowadzone były z budki, do której karty sponsorowała uczelnia. Zdaniem pracowników w tym miejscu panował wyjątkowy klimat. W budynku swoje siedziby posiadały pozostałe organizacje studenckie, które niejednokrotnie pomagały sobie wzajemnie w rozwiązywaniu problemów, głównie organizacyjnych. Dopiero z czasem, dzięki wsparciu Fundacji Batorego, udało się zakupić komputer i kserokopiarę. **Z każdym rokiem poradnia rozwijała się i stawiała element integralnym wydziału.** Zły stan techniczny budynku Centrum Studenckiego i jednoczesny remont budynku Wydziału Prawa zdecydowały o przeniesieniu siedziby. Od października 2002 r. poradnia mieści się w pokoju nr 119, na parterze Wydziału Prawa przy ul. Mickiewicza 1 w Białymstoku. W biurze znajdują się oddzielne miejsca do przyjmowania interesantów i spotkań studentów. Uczelnia zatrudnia dwóch pracowników odpowiedzialnych za obsługę administracyjną poradni. W 2009 r. udało się przeprowadzić gruntowny remont pomieszczenia i wyposażić go w nowe meble i niezbędny sprzęt techniczny, tj. komputery, drukarki, kserokopiarę, niszczarkę dokumentów. W 2010 r. poradnia otrzymała dofinansowanie na zakup dwóch laptopów i urządzenia wielofunkcyjnego, co usprawniło jej pracę.

Od zawsze poradnia stara się aktywnie angażować we współpracę z różnymi instytucjami. W 2002 r. doszło do podpisania porozumienia z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, w wyniku czego pojawiła się możliwość odbywania przez studentów praktyk w jego biurze. W 2003 r. zawarto porozumienie z Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych, dzięki któremu poradnia otrzymuje dofinansowanie na swoją działalność. Od 2005 r. przy współpracy z sędziami Sądu Rejonowego w Białymstoku organizuje **Centrum Praktyk Sądowych**, gdzie studenci zapoznają się z zasadami funkcjonowania sądów i przygotowują symulacje rozpraw sądowych. Ponadto poradnia współpracuje m.in. z Helsińską Fundacją Praw Człowieka, klinikami prawa z Polski i z zagranicy, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Białymstoku, Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku.

Osoby związane z poradnią wspominają, że do jej obecnego sukcesu przyczyniły się dwie zasadnicze kwestie. Pierwsza to zajmowane przez opiekuna poradni (prof. dr hab. *L. Eteł*) stanowisko prodziekana ds. studenckich, które ułatwiało pokonywanie wszelkiego rodzaju barier. Drugą dotyczyła powstania grupy zwolenników całego przedsięwzięcia, którzy znajdowali czas i chęci na aktywne uczestnictwo przy budowie struktur poradni.

Od początku działalności zdarzały się trudne sprawy, z którymi niełatwo było sobie poradzić. Szybko okazało się, że poradnia **oprócz pomocy prawnej udziela także wsparcia psychologicznego**. Do tego miejsca często zgłaszają się osoby zagubione, potrzebujące rozmowy, pocieszenia. Funkcjonowanie poradni pokazuje problem tkwiący w mentalności społeczeństwa, które często nie do końca wierzy w możliwość uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej. Moment utworzenia poradni przypada na początki kształtowania się ustroju demokratycznego w Polsce, co może stanowić o trudnościach w przenoszeniu na nasze ziemie doświadczeń amerykańskich. W Stanach Zjednoczonych idea klinicznego nauczania istnieje od lat 60. XX w. i jest zakorzenioną praktyką. W tamtejszych poradniach pracuje oddzielna kadra akademicka, tzw. nauczyciele kliniczni, posiadający własne stowarzyszenia, czasopisma, w których publikują. Ponadto odmienny od polskiego, amerykański system prawny daje studentom możliwość reprezentowania swoich klientów przed sądem w najprostszych sprawach.

Historia tworzenia SPP UwB ukazuje, w jaki sposób niewielka inicjatywa może nabrać rozmiarów wielkiego przedsięwzięcia. Rozwijająca się latami poradnia wpisała się zarówno w struktury uczelni, jak i lokalną działalność Białegostoku. Dzięki ogromnej pracy wielu ludzi możliwe jest niesienie pomocy tym, którzy jej tak naprawdę potrzebują.

Struktura poradni

Studencka poradnia prawna opiera swoją działalność na społecznej pracy studentów. Praca ta ma na celu samokształcenie, edukację, rozwój zainteresowań i osobowości studentów, kształtowanie aktywności społecznej, przygotowanie do rzetelnego i odpowiedzialnego wykonywania zawodu prawnika w przyszłości. Działalność SPP ma również na celu promowanie Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku i kształtowanie jego społecznej funkcji w życiu miasta i regionu.

Cele Studenckiej Poradni Prawnej UwB są realizowane poprzez:

- » organizowanie w ramach swoich sekcji spotkań i dyskusji poruszających zagadnienia prawne związane z przedmiotem działalności SPP,
- » udzielanie pomocy prawnej osobom o niskich dochodach w wybranych indywidualnych sprawach, istotnych ze względu na cele działalności SPP,
- » organizowanie szkoleń,
- » organizowanie otwartych wykładów i seminariów poruszających aktualne i społecznie ważne zagadnienia prawne,
- » organizowanie studenckich praktyk sądowych w ramach Centrum Praktyk Sądowych,
- » upowszechnianie wśród studentów wydziału znajomości zasad deontologii zawodów prawniczych,
- » kierowanie do odpowiednich organów i instytucji wniosków dotyczących przestrzegania zasad praworządności i poszanowania praw obywateli³.

³ Jest to fragment pochodzący z § 6 Regulaminu Wewnętrznego Pracowni „Studencka Poradnia Prawna”, uchwalonego 15.12.2006 r. przez Walne Zgromadzenie Członków SPP.

Każda sekcja w SPP liczy od 7 do 8 studentów, spośród których wyznaczony zostaje przewodniczący. Czuwa on nad terminowością rozwiązywania spraw przydzielonych studentom z danej sekcji oraz kieruje bieżącymi pracami sekcji we współpracy z opiekunem naukowym.

Opiekę naukową nad działalnością poszczególnych sekcji SPP sprawują ich opiekunowie. Ich praca polega w szczególności na kontroli poprawności porad prawnych udzielanych przez studentów będących członkami poradni.

Kierownik sprawuje opiekę naukową nad działalnością SPP, koordynuje pracę sekretariatu poradni, jest organem rozstrzygającym kwestie sporne pojawiające się w trakcie pracy poradni, rozpatruje ewentualne skargi i prośby pochodzące od klientów poradni.

Organy pomocnicze kierownika to Walne Zgromadzenie Członków, Zarząd SPP oraz Prezydium SPP.

Walne Zgromadzenie SPP jest organem wyborczym oraz uchwałodawczym. Do jego kompetencji należy wybór zarządu, odwoływanie przewodniczącego i wiceprzewodniczących zarządu, podejmowanie uchwał dotyczących SPP, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdania zarządu z działalności SPP oraz sprawozdań finansowych, udzielanie absolutorium członkom zarządu z wykonywanych przez nich zadań, dokonywanie zmian regulaminu SPP, uchwalanie statutu SPP i dokonywanie w nim zmian.

Zarząd SPP pełni rolę pomocniczą dla kierownika poradni, pomaga w przygotowywaniu sprawozdań z działalności SPP. W skład zarządu wchodzi przewodniczący i dwóch wiceprzewodniczących, którzy wraz z przewodniczącymi poszczególnych sekcji SPP tworzą prezydium. Zadaniem prezydium jest przygotowanie regulaminu poradni oraz udzielenie opinii w sprawach przedłożonych przez zarząd.

Sekretariat poradni i charakterystyka jego działania

W Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku można wyróżnić **dwie rodzaje sekretariatu**. Jest to sekretariat prowadzony przez osoby specjalnie w tym celu zatrudnione⁴ oraz sekretariat obsługiwany przez studentów zajmujących się także pomocą prawną⁵. Sekretariat SPP pełni dwie podstawowe funkcje. Jest to wykonywanie prac związanych z administrowaniem poradnią oraz działalność pomocnicza względem studentów udzielających pomocy prawnej. Sekretariat SPP zajmuje się przyjmowaniem spraw od interesantów, administrowaniem biura, przeprowadza szkolenia dla nowych członków poradni, czuwa nad terminowością rozwiązywania spraw przez studentów, jest łącznikiem pomiędzy klientami a studentami pracującymi nad ich sprawami, zajmuje się archiwizacją dokumentów związanych z zakończonymi sprawami, czuwa nad przestrzeganiem zasad świadczenia usług przez SPP, prowadzi rejestry, pomaga przy sporządzaniu raportów z działalności poradni.

Klienci pragnący uzyskać pomoc z zakresu prawa w pierwszej kolejności powinni umówić się na wizytę telefonicznie, dzwoniąc w godzinach pracy sekretariatu, lub uczynić to osobiście w sekretariacie poradni. Aktualne informacje o godzinach pracy sekretariatu poradni można znaleźć **na stronie internetowej Wydziału Prawa w zakładce Poradnia Prawna**, na drzwiach wejściowych do poradni oraz w gablocie, która znajduje się przy drzwiach wejściowych do poradni. Można w niej znaleźć także informacje dotyczące danych kontaktowych innych punktów bezpłatnego poradnictwa prawnego na terenie województwa podlaskiego, adresy studenckich poradni prawnych działających w Polsce, informacje o różnego rodzaju grupach wsparcia

oraz zasady, na jakich Studencka Poradnia Prawna Pracownia Wydziału Prawa UwB świadczy pomoc prawną.

Podczas pierwszej umówionej wizyty **klient zostaje poinformowany o zasadach obowiązujących w poradni**. Proszony jest o szczegółowe zapoznanie się z zasadami poprzez ich odczytanie na formularzu informacyjnym SPP. Jeżeli osoba zainteresowana uzyskaniem porady akceptuje zasady świadczenia pomocy prawnej przez SPP, proszona jest o złożenie własnoręcznego podpisu pod oświadczeniami. **Zasady**, które klient poradni jest zobowiązany zaakceptować, aby mieć możliwość skorzystania z pomocy prawnej SPP, brzmią następująco:

» opinie są udzielane w zakresie prawa cywilnego, administracyjnego, podatkowego, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (z wyjątkiem KRUS), prawa międzynarodowego i praw uchodźców,

» nie udziela się porad z zakresu prawa gospodarczego, w sprawach, w których działał adwokat lub radca prawny z urzędu lub z wyboru, oraz osobom składającym sprawę w imieniu osoby trzeciej bez pełnomocnictwa,

» opinie są sporządzane na piśmie,

» nie udziela się porad telefonicznych ani ustnych,

» opinie są przygotowywane przez studentów,

» opinie są wydawane nieodpłatnie,

» opinie są sporządzane w terminie od dwóch do czterech tygodni, licząc od dnia przekazania sprawy studentowi przydzielonemu do prowadzenia danej sprawy,

» student oraz pracownik poradni nie mogą odmówić złożenia zeznań dotyczących prowadzonej sprawy oraz odpowiedzi na pytanie sądu, prokuratora lub innego uprawnionego organu,

» klient wyraża zgodę na przetwarzanie jego danych osobowych dla potrzeb rozwiązania sprawy.

Z uwagi na fakt, że SPP świadczy pomoc osobom ubogim, których nie stać na skorzystanie z pomocy profesjonalisty, klient musi także zapoznać się z **oświadczeniem następującej treści** oraz podpisać je:

Ja, niżej podpisana/y ..... oświadczam, iż moje dochody nie pozwalają na skorzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej, dlatego też zgłaszam się do Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w celu uzyskania opinii prawnej. Jednocześnie przyjmuję do wiadomości, iż na każdym etapie sporządzania opinii prawnej student ją przygotowujący może poprosić mnie o przedstawienie dowodu potwierdzającego moje dochody, w celach weryfikacyjnych, który to zobowiązuje się mi dostarczyć.

Oświadczam również, iż nie korzystałam/łem z profesjonalnej pomocy prawnej w sprawie przedstawionej Studenckiej Poradni Prawnej.

..... podpis klienta

Pracownik sekretariatu pyta klienta, czy zrozumiał informacje zawarte w oświadczeniach. Jeżeli zainteresowany godzi się na warunki świadczenia pomocy prawnej przez SPP oraz sprawa dotyczy zakresu kompetencji poradni i nie podlega odrzuceniu z przyczyn formalnych, pracownik sekretariatu uzupełnia pozostałe rubryki formularza informacyjnego (data wpłynięcia, numer sprawy, numer telefonu klienta, adnotacja dotycząca

⁴ W taki sposób funkcjonuje sekretariat SPP z siedzibą na Wydziale Prawa UwB oraz sekretariat SPP przy Fundacji „Spe Salvi”.

⁵ W taki sposób funkcjonują sekretariaty w punktach zamiejscowych SPP w Giżycku, Mońkach oraz Olecku.

źródła wiedzy o poradni prawnej). Następnie rozpoczyna się właściwa rozmowa z klientem, dotycząca sprawy, z którą zjawił się w poradni. Klient proszony jest o **opisanie stanu faktycznego sprawy**, podanie wydarzeń z nią związanych. Jeżeli w sprawie zostało wydane postanowienie (wyrok) sądu lub decyzja administracyjna, klient proszony jest o podanie rozstrzygnięcia a także daty ich wydania oraz informacji, czy decyzje zostały zaskarżone i czy były to zaskarżenia skuteczne. Kolejnym etapem procedury przyjmowania sprawy jest przekazanie przez zainteresowanego uzyskaniem pomocy prawnej pytań do poradni oraz informacji, czy oczekuje pomocy w sporządzeniu wzorów pism do urzędów lub sądu. Pracownik sekretariatu przyjmuje od klienta **kserokopie dokumentów**. Należy pamiętać, że w żadnym przypadku nie jest dozwolone przyjmowanie oryginałów lub jedynej kserokopii dokumentu, jaką posiada osoba starająca się o uzyskanie pomocy prawnej. W ostatniej fazie wizyty w SPP klientowi **zostaje odczytany opis sprawy i powtórzone pytania, z jakimi zwraca się do poradni**. Pracownik sekretariatu przekazuje klientowi numer sprawy, pod którym została wpisana do rejestru spraw prowadzonych przez poradnię. Jest to rozwiązanie pomocne w przypadku, gdy na późniejszym etapie udzielania pomocy przez SPP osoba dzwoni lub zjawia się w poradni, gdyż pracownik sekretariatu może łatwo odnaleźć sprawę, o którą chodzi zainteresowanemu. Na zakończenie wizyty interesant zostaje poinformowany, że student skontaktuje się z nim telefonicznie zaraz po odebraniu sprawy. Po raz kolejny przypomina się klientowi, że zostanie ona rozwiązana w terminie **od dwóch do czterech tygodni**.

Przydzielenie sprawy studentowi następuje po dokonaniu przeglądu dokumentacji sprawy oraz podjęciu decyzji, która sekcja będzie właściwa do sporządzenia opinii. Sprawy przydzielane są studentom w ramach poszczególnych sekcji w kolejności alfabetycznej. Często zdarza się, że problem, z którym klient zgłosił się do poradni, kwalifikuje się do rozpatrzenia przez dwie lub więcej sekcji. W takiej sytuacji pracownik sekretariatu wykonuje odpowiednią ilość kserokopii dokumentacji sprawy, po jednym egzemplarzu dla każdej z sekcji, do której trafi sprawa. Jeżeli w sprawie łączonej między różnymi sekcjami zajdzie potrzeba rozmowy z klientem w celu doprecyzowania określonych faktów, wskazane jest, aby na spotkanie z klientem umówiło się **co najwyżej dwóch studentów**. Rozwiązanie to pozwala uniknąć sytuacji, w której klient czułby dyskomfort spowodowany koniecznością opowiadania o szczegółach dotyczących sprawy (często są to sprawy wstydliwe i bolesne dla zainteresowanego) większej grupie ludzi. W celu zapewnienia klientom pewnej intymności i swobody spotkania studentów z nimi odbywają się poza godzinami pracy sekretariatu poradni, czyli godzinami przeznaczonymi na przyjmowanie nowych spraw. W tym miejscu należy zaznaczyć, że **pracownik sekretariatu jest obecny w pokoju SPP od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00–15.30**. Jest to właściwe rozwiązanie, gdyż pozwala na bieżącą pomoc zarówno osobom zainteresowanym uzyskaniem pomocy prawnej, jak i studentom, którzy potrzebują pomocy technicznej. Interesanci, którzy zjawiają się w poradni poza godzinami pracy sekretariatu przeznaczonymi na przyjmowanie spraw, mogą umówić się na spotkanie w SPP na najbliższy wolny termin lub uzyskać ulotkę z wykazem instytucji, w których mogą liczyć na uzyskanie bezpłatnej porady prawnej.

Inne zadania sekretariatu

Rekrutacja nowych członków SPP odbywa się w maju każdego roku akademickiego. Informacje o rekrutacji można znaleźć

na stronie internetowej Wydziału Prawa UwB oraz plakatach dotyczących rekrutacji, które pojawiają się w gablocie SPP i na tablicach ogłoszeń rozmieszczonych na wydziale. **Kandydaci są zobowiązani do złożenia w sekretariacie, w określonym terminie, listu motywacyjnego i życiorysu**. Nowi członkowie są wybierani przez komisje składające się z członków poradni oraz opiekunów naukowych poszczególnych sekcji, spośród studentów IV i V roku studiów wyróżniających się najlepszymi osiągnięciami w nauce oraz wykazujących właściwą postawę niezbędną przy świadczeniu pomocy prawnej w ramach SPP i posiadających odpowiednie cechy osobowości. Na początku października każdego roku nowo wybrani członkowie **przechodzą szkolenia historyczne, psychologiczne i techniczne**.

Szkolenie techniczne, które przeprowadzają dla studentów pracownicy sekretariatu, polega na zapoznaniu ich z technicznymi aspektami pracy w poradni. W trakcie szkolenia studentom zostają przedstawione kolejne etapy udzielania pomocy prawnej, począwszy od odebrania sprawy z szuflady w poradni, przez sporządzanie opinii, przygotowanie się do spotkania z klientem, formalności, których należy dopełnić podczas przekazywania opinii interesantowi, a skończywszy na umieszczeniu wersji elektronicznej opinii w specjalnie przygotowanym do tego celu folderze na komputerze SPP. Szkolenie techniczne ma na celu poinformowanie nowych członków o zasadach funkcjonowania poradni. Oto niektóre z nich:

- ▶ w godzinach, w których sekretariat SPP przyjmuje nowe sprawy, nie umawiamy się z klientami w celu omówienia sprawy czy oddania gotowej opinii,
- ▶ wykonując połączenia telefoniczne z aparatu poradni, wpisujemy się do rejestru połączeń wychodzących (nie wykorzystujemy telefonu SPP w celach prywatnych),
- ▶ sprzęt w poradni służy do kopiowania i drukowania wyłącznie dokumentów dotyczących rozwiązywanej sprawy,
- ▶ z książek znajdujących się w biblioteczce SPP korzystamy na miejscu.

Kolejnym zadaniem należącym do sekretariatu poradni jest **archiwizacja dokumentacji związanej z zakończonymi sprawami**. Archiwizacja odbywa się w trakcie przerwy letniej, po zakończeniu roku akademickiego i pracy poradni. Polega ona na zebraniu spraw z segregatorów podzielonych na sekcje, do których studenci wpinają zakończone sprawy, przygotowaniu spisu treści (każdej sprawie zostaje nadany kolejny numer, pod którym pracownik sekretariatu przygotowujący takie opracowanie określa, czego dotyczy sprawa, nadaje jej tytuł). Następnie zebrane opracowania zostają oprawione i bindowane w formie książki. Rozwiązanie to pozwala w prosty i szybki sposób odnaleźć sprawy, które mogą posłużyć jako pomoc przy rozwiązywaniu kasusów przez przyszłych członków poradni.

Należy zaznaczyć, że archiwizowane zostają wyłącznie opinie udzielone klientom (bez danych osobowych) wraz z ewentualnymi załącznikami przekazanymi klientowi przez studenta (wzory pism). Formularze informacyjne oraz dokumenty dotyczące prowadzonych spraw podlegają zniszczeniu po zakończeniu działalności poradni w danym roku akademickim. Od nowego roku akademickiego planuje się wprowadzenie obowiązku nadawania tytułu każdej opinii przez studenta rozwiązującego daną sprawę. Rozwiązanie to ma na celu ułatwienie archiwizacji dokumentów, w szczególności sporządzanie spisu treści do przygotowywanych opracowań.

Studenckiej Poradni Prawnej UwB nie omijają też różne problemy związane z funkcjonowaniem sekretariatu. W dalszej części artykułu zostaną one omówione oraz przedstawione propozycje zmian.

Najczęściej spotykane problemy i propozycje ich rozwiązania

Podczas pierwszego spotkania klient zostaje poinformowany o zasadach obowiązujących w SPP. Składa własnoręczny podpis pod stosownymi oświadczeniami, w tym pod oświadczeniem o sytuacji majątkowej i niekorzystaniu z pomocy profesjonalisty. Niekiedy w trakcie rozwiązywania sprawy student uzyskuje od klienta informację, że ten w sprawie, z którą zwrócił się po pomoc do poradni, korzystał już z pomocy adwokata lub radcy prawnego. Czasami klient, korzystając z pomocy poradni, posiada równolegle profesjonalnego pełnomocnika. W takiej sytuacji student prowadzący sprawę powinien odmówić klientowi udzielania dalszej pomocy. Należałoby się zastanowić nad wprowadzeniem do regulaminu poradni swoistej kary za składanie fałszywych oświadczeń w postaci odmowy obsługi nielojalnego klienta w przyszłości (np. do końca danego roku akademickiego).

Pomimo, że podczas rozmowy telefonicznej, w czasie której interesant umawia się na pierwszą wizytę w poradni, jest on informowany o konieczności przedstawienia kserokopii dokumentów dotyczących sprawy, zdarzają się przypadki, że klient nie dostarczy kompletnej dokumentacji potrzebnej do rozwiązania sprawy i udzielenia pomocy. W takiej sytuacji pracownik sekretariatu prosi osobę zainteresowaną uzyskaniem pomocy o jak najszybsze dostarczenie kserokopii wymaganych dokumentów, z zaznaczeniem, że praca nad wydaniem opinii rozpocznie się dopiero od momentu uzyskania kompletu dokumentów. Przedstawienie sprawy w taki sposób pozwala zmotywować klienta do spełnienia prośby pracownika poradni, gdyż zwykle klientowi zależy na jak najszybszym uzyskaniu pomocy.

Specyficzną grupę spraw w SPP stanowią **sprawy terminowe oraz sprawy szczególnie skomplikowane**. Co do zasady student pracujący nad sporządzeniem opinii ma na to od dwóch do czterech tygodni. Jednak w praktyce zdarzają się sprawy pilne, w których klient ma określony termin na dokonanie czynności (wniesienie odwołania, zażalenie itp.). W tego typu przypadkach należy dokładnie zbadać, czy poradnia powinna się zajmować taką sprawą i czy przyjęcie jej nie wpłynie negatywnie na jakość udzielonej porady. Nie może bowiem dojść do sytuacji, w której student pod presją czasu zajmie się sprawą pobieżnie, bez głębszego sięgnięcia do ustaw czy orzecznictwa. Natomiast w przypadkach, w których wydanie opinii prawnej wymaga od studenta pracy przez dłuższy czas niż od dwóch do czterech tygodni, określonych w zasadach udzielania pomocy prawnej przez SPP, student jest zobowiązany **na bieżąco informować klienta o postępach prac** związanych ze sporządzaniem opinii. Student powinien poinformować o tym fakcie także któregoś z pracowników sekretariatu poradni, gdyż kontrolują oni terminowość wywiązywania się z obowiązków przez członków poradni.

Pomimo tego, że pokój poradni usytuowany jest na parterze budynku Wydziału Prawa i w niewielkiej odległości od drzwi wejściowych, SPP boryka się z pewnymi niedogodnościami lokalowymi. Poradnia zajmuje jeden pokój, wspólny do przyjmowania spraw przez sekretariat, spotkań studentów z klientami oraz spotkań studentów z opiekunami naukowymi w ramach sekcji. Problem ten poradnia stara się rozwiązywać tak, aby spotkania studentów z klientami oraz spotkania sekcji nie kolidowały z dyżurami, w trakcie których sekretariat poradni przyjmuje interesantów. **Poradnia czynna jest codziennie od godziny 8.00 do 15.30, a we wtorki do godziny 17.30.** Studenci, którzy umawiają się z klientami poza godzinami pracy poradni, mogą uzyskać klucz do pokoju, gdyż każdy z członków poradni otrzymuje na początku roku akademickiego upoważnienie do niego. Pomimo wymienionych rozwiązań stosowanych w poradni nie udaje się uniknąć sytuacji, w których kilku studentów umawia się z klientami w tym samym czasie na oddanie sporządzonej opinii lub doprecyzowanie stanu faktycznego. Najlepszym rozwiązaniem byłoby dysponowanie przez poradnię dodatkowym pomieszczeniem, przeznaczonym do spotkań studentów z klientami. Pozwoliłoby to uniknąć niepotrzebnych nieporozumień i niekomfortowych dla klientów poradni sytuacji.

W przyszłości planowane są dalsze zmiany w funkcjonowaniu SPP, które pozwolą na usprawnienie jej działalności i wprowadzenie udogodnień, zarówno dla interesantów, jak i członków poradni. Jednym z takich rozwiązań miałyby być stworzenie bazy informatycznej, w której znalazłyby się sprawy przyjmowane przez sekretariat (z dostępem wyłącznie dla studenta, któremu została przydzielona dana sprawa) oraz opinie sporządzone przez członków poradni wraz z załącznikami (bez formularzy informacyjnych i dokumentów, które zawierają dane osób korzystających z pomocy poradni). Takie innowacyjne rozwiązanie usprawniłoby proces udzielania porad prawnych w klinice. Studenci mogliby codziennie sprawdzać przy użyciu internetu, dysponując indywidualnym hasłem, czy nie została im przydzielona nowa sprawa. Oczywiście takie rozwiązanie wymagałoby zachowania zasad bezpieczeństwa, tak aby osoby niepowołane nie miały dostępu do bazy danych poradni. Kolejnym rozwiązaniem, nad którym warto byłoby się zastanowić, mogłoby być wykorzystanie w czasie trwania przerw w pracy SPP automatycznie nagranej na aparacie telefonicznym wiadomości zawierającej informację o terminie wznowienia działalności przez poradnię.

Chociaż Studencka Poradnia Prawna w Białymstoku napotyka w swojej działalności na różne problemy, to dzięki zaangażowaniu i wzajemnemu zrozumieniu jej członków, opiekunów naukowych oraz pracowników sekretariatu udaje się jej realizować główną ideę studenckich poradni prawnych, jaką jest kliniczne nauczanie prawa przez pomoc osobom najuboższym. ■

W roku akademickim 2009/2010 poradnie prawne:

...rozpatrzyły 11899 spraw, w tym najwięcej było spraw z zakresu prawa cywilnego (3214), karnego (2148) i rodzinnego (1608),

...skupiały 1756 studentów oraz 216 pracowników naukowych i prawników-praktyków.

Społeczny i edukacyjny wymiar Studenckiej Poradni Prawnej UwB określony na podstawie przeprowadzonych badań¹

Artur Daniel Śledziwski*

Powszechnie wiadomo, że uniwersyteckie poradnie prawne stawiają przed sobą dwa zasadnicze cele: społeczny i edukacyjny². Pierwszy z nich polega na świadczeniu bezpłatnej pomocy prawnej osobom niezamożnym. Ponadto wpływa na kształtowanie postaw studentów, którzy stykają się z życiowymi problemami klientów. Drugi odnosi się do skutecznej metody nauczania prawa, dzięki której studenci mogą zdobywać doświadczenie dzięki wykorzystywaniu wiedzy teoretycznej w praktyce. Aby dokładniej przyjrzeć się społecznemu i edukacyjnemu aspektowi działania SPP UwB, przebadano członków poradni i jej klientów. Wyniki badań ukazały nowe oblicza działalności poradni.

Badania ankietowe

W miesiącach od marca do maja 2010 r. przeprowadzono dwa rodzaje badań ankietowych.

W pierwszym wzięto udział 64 klientów poradni w wieku od 20 do 84 lat. Struktura wieku i wykształcenia badanych przedstawiała się w następujący sposób:

- 】 20–30 lat – 18,7%,
- 】 31–50 lat – 34%,
- 】 51–70 lat – 40%,
- 】 71–84 lat – 7,8%;
- 】 podstawowe – 14,1%, zawodowe – 23,4%, średnie – 37,5%, wyższe – 25%.

Ankieta skierowana do tej grupy respondentów zawierała 13 pytań oraz metryczkę dotyczącą takich informacji, jak wiek, płeć, wykształcenie. Badanie przeprowadzono przy pomocy ankietera, który poprzez bezpośredni kontakt z klientem zadawał pytania i uzupełniał ankietę.

W drugim badaniu uczestniczyło 42 studentów – członków poradni. Studenci przychodzący do poradni otrzymywali ankiety do samodzielnego wypełnienia. Ankieta składała się z 14 pytań oraz metryczki.

Społeczny aspekt działania SPP UwB

Oferowana przez studentów prawa pomoc

Badanie przeprowadzone wśród członków poradni miało za zadanie ukazanie rozmiarów niesionej przez nich pomocy i zbadanie podejścia do samej idei rozpowszechnianej przez poradnię. W tym zakresie zadano studentom następujące pytania:

Pytanie nr 1. Czy oprócz udzielania opinii w poradni uczestniczysz w innych działaniach (przedsięwzięciach, akcjach), gdzie świadczona jest bezpłatna pomoc prawna potrzebującym?

- 】 Nie – 69%.
- 】 Tak – 31%.

Pytanie nr 7 pkt g. Idea bezpłatnej pomocy prawnej potrzebującym powinna być rozpowszechniana.

- 】 Zdecydowanie zgadzam się – 76,2%.
- 】 Raczej zgadzam się – 16,7%.
- 】 Raczej nie zgadzam się – 2,4%.
- 】 Zdecydowanie nie zgadzam się – 4,7%.

Wyniki badań pokazują, że średnio co trzeci student pracujący w poradni uczestniczył także w innych działaniach, które polegają na świadczeniu bezpłatnej pomocy prawnej osobom potrzebującym. Poza tym ponad 90% badanych popiera rozpowszechnianie idei bezpłatnych porad prawnych. W badanej grupie niewiele ponad 7% respondentów nie poparło powyższej idei.

W ankiecie skierowanej do studentów pojawiło się pytanie otwarte próbujące określić motywacje, które towarzyszyły studentom przy podejmowaniu decyzji o wzięciu udziału w rekrutacji do poradni:

Pytanie 14 pkt a. Zdecydowałem/-łam się wziąć udział w rekrutacji do poradni, ponieważ...

- 】 „(...) chciałam nabyć praktyki i pomóc innym” (S6);
- 】 „(...) chciałam pracować z ludźmi” (S15);
- 】 „(...) bardzo podoba mi się idea poradni – już od I roku studiów marzyłam o takim wolontariacie” (S24);
- 】 „(...) chciałam pomagać innym i rozwijać swoją wiedzę” (S34);
- 】 „(...) chciałam pomagać” (S36);
- 】 „(...) chciałam pomagać innym” (S42).

Powyższe wyniki wskazują na to, że tylko nieliczna grupa studentów kierowała się motywacjami skierowanymi na pomoc osobom potrzebującym. Wśród udzielonych na to pytanie odpowiedzi zdecydowanie przeważały takie, które skupiały się wokół rozwoju własnych umiejętności:

- 】 „(...) ponieważ to ciekawe doświadczenie, poza tym chciałem zobaczyć, jak to jest (choć w małym stopniu) być prawnikiem” (S1);
- 】 „(...) uważałem, że praca w poradni umożliwi mi doskonalenie swoich umiejętności i przygotowanie do dalszej kariery zawodowej” (S2);

* Autor jest absolwentem prawa na Wydziale Prawa UwB oraz socjologii na Wydziale Historyczno-Socjologicznym UwB. W latach 2009–2010 był członkiem Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa UwB – sekcja prawa karnego. Obecnie pracuje w sekretariacie poradni.

¹ Publikacja zawiera częściowe wyniki badań, które w całości opisane zostały w pracy magisterskiej pt. „Studencka Poradnia Prawna UwB – monografia instytucji”.

² Ł. Bojarski, Cele działania uniwersyteckich poradni prawnych [w:] Studencka poradnia prawna. Idea, organizacja, metodologia, Warszawa 2005, s. 1–13.

- » „(...) chciałam zastosować zdobytą wiedzę w praktyce (...) udział w rekrutacji był dla mnie kolejną próbą sprawdzenia samej siebie” (S3);
  - » „(...) uznałam, że można nauczyć się tam wielu przydatnych umiejętności” (S4);
  - » „(...) chciałam nauczyć się przekładać swoją wiedzę teoretyczną na praktyczną” (S5);
  - » „(...) chciałem zdobyć niezbędną praktykę” (S7);
  - » „(...) chciałam wykorzystać moją wiedzę w praktyce” (S8);
  - » „(...) chciałam nauczyć się stosować prawo w praktyce, oswoić się w kontakcie z klientem” (S10);
  - » „(...) chciałem sprawdzić swoją wiedzę w praktyce” (S11);
  - » „(...) chciałam zobaczyć, czy się dostanę” (S12);
  - » „(...) chciałem zdobyć praktyczne umiejętności” (S14);
  - » „(...) jest to pierwszy krok do pracy w zawodzie, jedyne miejsce na uczelni, gdzie można nauczyć się praktyki” (S16);
  - » „(...) chciałem się sprawdzić, wykorzystać swoją wiedzę w praktyce” (S17);
  - » „(...) chciałam sprawdzić swoją wiedzę w praktyce” (S18);
  - » „(...) chciałam sprawdzić swoją wiedzę w praktyce” (S20);
  - » „(...) chciałem zrobić pierwszy krok w karierze” (S21);
  - » „(...) chciałam wykorzystać wiedzę zdobytą na studiach w praktyce” (S22);
  - » „(...) chciałam zastosować wiedzę w praktyce” (S23);
  - » „(...) praca w poradni pozwala praktycznie wykorzystać wiedzę” (S26);
  - » „(...) chciałam wykorzystać wiedzę w praktyce” (S27);
  - » „(...) dla praktyki” (S28);
  - » „(...) chciałam spróbować swoich sił w praktyce” (S29);
  - » „(...) byłam ciekawa” (S30);
  - » „(...) jest to praktyka, w której mogę wykorzystać teoretyczną wiedzę” (S31);
  - » „(...) chciałam wykorzystać wiedzę w praktyce” (S32);
  - » „(...) był to pierwszy krok w praktycznym wykorzystaniu wiedzy teoretycznej” (S33);
  - » „(...) chciałam mieć do czynienia z praktyką, a nie tylko z teorią” (S35);
  - » „(...) chciałam zdobyć nieocenione umiejętności” (S37);
  - » „(...) chciałam wykorzystać swoją wiedzę w praktyce” (S38);
  - » „(...) chciałem wiedzę zastosować w praktyce” (S39);
  - » „(...) chciałam się nauczyć wykorzystywać swoją wiedzę w praktyce, a także przekonać się, czy zawód adwokata jest tym, który chciałabym wykonywać” (S40);
  - » „(...) wydział kształci WYŁĄCZNIE teoretycznie” (S41).
- W celu zbadania wrażliwości studentów na potrzeby społeczeństwa zadano w ankiecie pytanie:

Pytanie nr 7 pkt e. Dzięki pracy w poradni bardziej dostrzegam problemy ludzi.

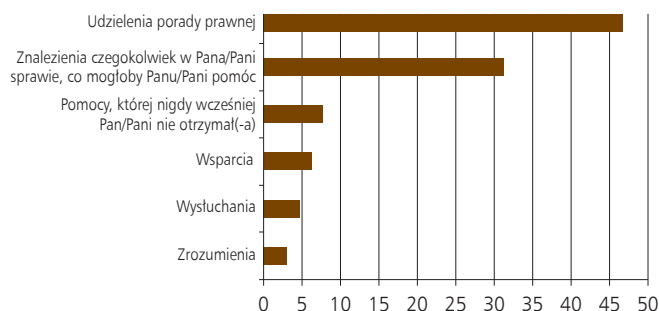
- » Zdecydowanie zgadzam się – 42,9%.
- » Raczej zgadzam się – 45,2%.
- » Raczej nie zgadzam się – 9,5%.
- » Zdecydowanie nie zgadzam się – 2,4%.

Wyniki badań pokazują, że większość studentów (ok. 88%) zgadza się ze stwierdzeniem, że dzięki pracy w poradni bardziej dostrzega problemy ludzi. Zgłaszające się po pomoc osoby często opowiadają o swoich życiowych sytuacjach. Styczność członków poradni z prawdziwymi problemami wpływa zapewne na kształtowanie ich postaw. Wykonywana przez studentów praca dostarcza niezapomnianych emocji, których nie można zapewne doświadczyć, rozwiązując abstrakcyjny kasus.

Potrzeby klientów poradni

Podstawowe założenie uniwersyteckich poradni prawnych polega na sporządzaniu przez studentów opinii prawnych osobom niezamożnym. Doświadczenie funkcjonowania SPP UwB pokazuje, że w tym miejscu udzielana jest pomoc nie tylko na gruncie prawnym. W celu poznania oczekiwań klientów wobec poradni zadano im następujące pytanie:

Pytanie nr 6. Czego najbardziej oczekuje Pan/Pani od SPP UwB?

Wyniki badań pokazują, że prawie połowa klientów (46,9%) oczekuje od poradni wyłącznie udzielenia porady prawnej. Średnio co trzeci badany chce „znalezienia czegokolwiek w swojej sprawie, co mogłoby mu pomóc”. Wybór tej odpowiedzi sugeruje, że niektórzy klienci nie zgłaszają się do poradni z konkretnym problemem, tylko starają się go wyszukać. Często osoby te nie mogą pogodzić się z rozstrzygnięciem sprawy, którą zakończył prawomocny wyrok sądu. 7,8% respondentów zadeklarowało, że od poradni oczekuje „pomocy, której nigdy wcześniej nie otrzymało”. Wybór tej odpowiedzi wskazuje, że daje ona nadzieję na pomyślne rozwiązanie sprawy i klienci chcą ją obdarzać zaufaniem. 6,2% badanych określiło, że od poradni oczekuje „wsparcia”. Natomiast 4,7% zgłasza się, gdyż potrzebuje „osoby, która go wysłucha”. 3,1% poszukuje w tym miejscu „zrozumienia”. Doświadczenie pracy w sekretariacie poradni potwierdza, że do tego miejsca zgłaszają się także osoby, które nie oczekują wyłącznie porady prawnej. Spotkanie z tymi klientami bardziej koncentruje się na samej rozmowie i opowiedzeniu o swoich życiowych problemach. Często samo wysłuchanie takich osób, udzielenie nieskomplikowanej rady czy nawet milczenie wystarczy, aby usłyszeć słowo podziękowania.

Edukacyjny aspekt działania SPP UwB

Wykorzystanie przez studentów zdobytej wiedzy w praktyce

Realizując edukacyjny cel działania poradni, studenci mogą wykorzystać zdobytą wiedzę teoretyczną w praktyce. Znajomość przepisów prawnych, która wcześniej została oceniona przez nauczycieli akademickich, zostaje przeniesiona do życia codziennego. Przed członkami poradni zostaje postawione nowe wyzwanie – jaki przepis zastosować, w jakiej formie, ogólnie: jak skonstruować poprawną opinię, której potrzebuje osoba zainteresowana. Czasami okazuje się, że zdobytą na zajęciach wiedza jest niewystarczająca, co zmusza do pogłębienia jej lub uzupełnienia braków. Jak wskazują naukowcy, ten rodzaj metody nauczania wpływa na lepsze zapamiętywanie informacji³. Dodatkowo studenci pracujący w SPP UwB mają możliwość zdobywania umiejętności prawniczych w ramach istniejącego Centrum Praktyk Sądowych.

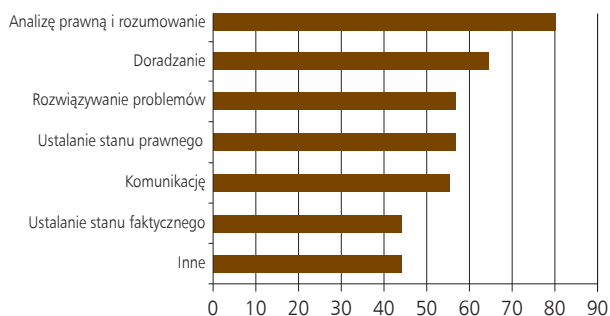
W celu zdobycia informacji, jak studenci oceniają poradnię w aspekcie edukacyjnym, zadano im następujące pytania:

³ A. Rogowska, Kryteria rekrutacji do uniwersyteckiej poradni prawnej a realizacja celu edukacyjnego w stosunku do studentów, *Klinika* 2010, Nr 6, s. 5.

Pytanie nr 7 pkt a. W poradni mogę wykorzystać swoją wiedzę w praktyce...

- 】 Zdecydowanie zgadzam się – 93%.
- 】 Raczej zgadzam się – 7%.
- 】 Raczej nie zgadzam się – 0%.
- 】 Zdecydowanie nie zgadzam się – 0%.

Pytanie nr 12. Które z poniższych umiejętności zdobyłeś/-łaś podczas pracy w poradni?

Wyniki badań wskazują, że studenci zdecydowanie zgadzają się, iż poradnia stwarza możliwość praktycznego wykorzystania wiedzy teoretycznej. Żaden z badanych studentów nie odniósł się krytycznie do postawionego stwierdzenia. Powyższe wyniki potwierdza także wcześniejsza analiza pytania 14 pkt a (Zdecydowałem się wziąć udział w rekrutacji do poradni, ponieważ...), w którym około 76% badanych jako powód wskazało zastosowanie wiedzy w praktyce. Wśród zdobywanych umiejętności studenci najczęściej wskazują „analizę prawną i rozumowanie” (80,1%). Na drugim miejscu znalazło się „doradzanie” (64,3%), które wraz z „komunikacją” (54,8%) można zaliczyć do tego samego rodzaju umiejętności zdobywanych przez studentów poprzez bezpośredni kontakt z klientem. Jako trzecie w kolejności wskazano „rozwiązywanie problemów” i „ustalenie stanu prawnego” – po 57,1%. Najrzadziej zaznaczaną przez badanych odpowiedzią było „ustalenie stanu faktycznego” (42,9%), co może być spowodowane otrzymywaniem przez studentów spraw z opisaniem przez pracownika sekretariatu stanem faktycznym. Wśród innych odpowiedzi wskazanych przez studentów pojawiły się:

- 】 „większa cierpliwość do pracy” (S1);
- 】 „przekładanie języka prawniczego na »bardziej ludzki«” (S2);
- 】 „cierpliwość, powściągliwość w formułowaniu wniosków” (S11);
- 】 „pocieszanie klientów” (S14);
- 】 „cierpliwość” (S17);
- 】 „wykorzystanie zdobytej wiedzy w praktyce” (S37);
- 】 „podejście do sprawy i klientów” (S41).

W celu umożliwienia studentom wymienienia indywidualnych umiejętności, które zdobyli w poradni, zadano im następujące pytanie otwarte:

Pytanie nr 14 pkt c. W poradni nauczyłem/-łam się...

- 】 „(...) wielu zagadnień merytorycznych związanych z prawem; jak rozmawiać z klientem” (S1);
- 】 „(...) że stan wiedzy nie zawsze jest taki, jak się wydaje ☺” (S2);
- 】 „(...) zrozumienia wobec innych ludzi, poznałam ich zmartwienia i troski. Zrozumiałam, że ludzie mają przeróżne problemy. Dostrzegłam również fakt, że to, co dla nas – osób studiujących prawo – może wydawać się jasne, proste i zrozumiałe, niekoniecznie musi takie być dla człowieka, który na co dzień nie ma nic wspólnego z kodeksami, normami prawnymi itp.” (S3);
- 】 „(...) rozwiązywać problemy” (S4);

- 】 „(...) rozwiązywać problemy innych ludzi, doradzać, komunikować się z osobami, pisać opinie prawne” (S5);
- 】 „(...) oceniać lepiej stan faktyczny i prawny” (S6);
- 】 „(...) kontaktu z klientem, wystawiania się” (S7);
- 】 „(...) przede wszystkim kontaktu z klientem” (S10);
- 】 „(...) stosowania przepisów prawnych w praktyce” (S11);
- 】 „(...), że to, czego nauczyłam się na studiach, jest ważne w praktyce” (S12);
- 】 „(...) cierpliwości »klienci«” (S13);
- 】 „(...) praktycznego rozwiązywania problemów prawnych” (S14);
- 】 „(...) cierpliwości” (S15);
- 】 „(...) łączenia spraw uczelnianych (tj. głównie nauka) i spraw poradnianych (tj. coś dodatkowego) oraz patrzenia na sprawy z dystansem, wytrwałości w ciągłym rozwiązywaniu podobnych spraw ;)” (S16);
- 】 „(...) wielu mądrych rzeczy” (S19);
- 】 „(...) stosowania prawa w praktyce” (S20);
- 】 „(...) doradzania i cierpliwości” (S21);
- 】 „(...) pisać opinie prawne” (S22);
- 】 „(...) praktycznie stosować zdobytą wiedzę” (S23);
- 】 „(...) szybkiego analizowania stanu faktycznego, dostosowywania trudnych stanów prawnych do, wydawałoby się łatwych, stanów faktycznych, tłumaczenia ludziom stanu prawnego w jasny i zrozumiały sposób” (S24);
- 】 „(...) analizy prawnej i rozumowania” (S25);
- 】 „(...) komunikacji z klientem, doradzania” (S26);
- 】 „(...) inaczej patrzeć na problemy ludzi” (S29);
- 】 „(...) stosować prawo” (S30);
- 】 „(...) wyszukiwać samodzielnie informacje i wykorzystywać wiedzę w praktyce” (S31);
- 】 „(...) rozwiązywać sprawy, analizować przepisy prawne w praktyce” (S32);
- 】 „(...) wykorzystywać nabytą wiedzę z zakresu prawa” (S33);
- 】 „(...) rozwiązywania problemów i współpracy z innymi” (S34);
- 】 „(...) praktycznie stosować prawo” (S35);
- 】 „(...) pisać opinie” (S36);
- 】 „(...) przede wszystkim analizy prawnej, rozumowania oraz pisanie pism procesowych” (S37);
- 】 „(...) praktycznych aspektów prawa” (S38);
- 】 „(...) pisanie wniosków i pism” (S39);
- 】 „(...) jak należy rozwiązywać poszczególne sprawy, właściwie używać języka prawniczego, rozmawiać z klientami” (S40);
- 】 „(...) redagować opinie, kontaktować z klientem, nowych dziedzin prawa” (S41);
- 】 „(...) rozwiązywania trudnych spraw” (S42).

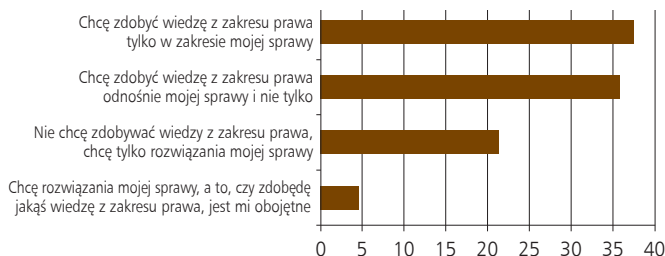
W swoich wypowiedziach studenci zwracają uwagę na zdobywanie pozaprawnych umiejętności. Najczęściej wynikają one ze spotkań z klientami, na których trzeba przedstawić opinię, wytłumaczyć stan prawny, a przede wszystkim zobaczyć się z klientem osobiście i wysłuchać tego, co ma do powiedzenia. Studenci często wskazują na napotykaną przez ludzi, co potwierdza opisywaną wcześniej społeczną misję poradni.

Kształtowanie świadomości prawnej klientów

Edukacyjny cel działania poradni to nie tylko praktyka dla studentów prawa, to także kształtowanie świadomości prawnej samych klientów. Odbierając opinię prawną, dowiadują się oni, jak ich sytuacja ukształtowana jest na gruncie prawnym. Niejednokrotnie klienci otrzymują wskazówki na temat dalszego postępowania – tego, co mają zrobić, gdzie się zgłosić, jak napisać pismo procesowe. Poprzez kontakt z poradnią osoby potrzebujące zdobywają informacje na temat całego wymiaru

sprawiedliwości. Często pomagają im to przełamać istniejące bariery, nabrać pewności siebie wobec instytucji państwowych. W celu określenia tego, czy klienci poradni chcą zdobywania wiedzy z zakresu prawa, zadano ankietowanym następujące pytanie:

Pytanie nr 7. Które ze stwierdzeń opisuje Pana/Pani postawę?

Zdecydowana większość badanych (ok. 73%) przejawia zainteresowanie wiedzą z zakresu prawa. Ponad połowa z nich (51%) „chce zdobyć wiedzę tylko w zakresie swojej sprawy”. Natomiast reszta zainteresowana jest „wiedzą odnośnie do swojej sprawy i nie tylko”. Osoby te wskazały, że przychodzą do poradni, bo chcą się czegoś o swojej sprawie nauczyć, a ponadto będą usatysfakcjonowane, jeśli zdobędą dodatkowe informacje z zakresu prawa. Około 22% badanych stwierdziło, że „nie chce zdobywać wiedzy z zakresu prawa, chce tylko rozwiązania swojej sprawy”. W grupie tej ok. 71% badanych stanowiły osoby w przedziale wiekowym powyżej 51 lat. Najczęściej wskazywanym powodem niechęci w zdobywaniu wiedzy był wiek, który zdaniem klientów „nie sprzyja nauce”. Niecałe 5% ankietowanych uznało, że jest im obojętne, czy zdobędą jakąś wiedzę z zakresu prawa, i że chcą jedynie rozwiązania swojej sprawy.

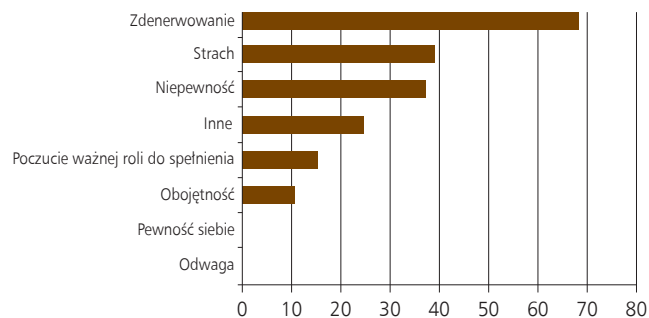
W celu zbadania odczuć klientów poradni wobec wymiaru sprawiedliwości zadano ankietowanym pytanie odnośnie do tego, co czuli, będąc na sali sądowej, co zostało poprzedzone pytaniem filtrującym:

Pytanie nr 9. Czy był/-ła Pan/Pani kiedykolwiek na rozprawie w sądzie?

- ▶ Tak – 71,9%.
- ▶ Nie – 28,1%.

Badani, którzy byli na rozprawie (71,9%), zostali poproszeni o wskazanie co najwyżej trzech odczuć, które towarzyszyły im na sali sądowej:

Pytanie nr 10. Czy mógłby/-łaby Pan/Pani opisać swoje odczucia z sali sądowej?

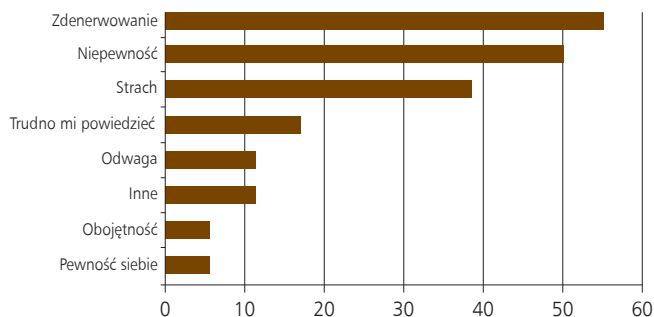

Poza zaproponowanymi odpowiedziami pojawiły się także inne, wskazane przez badanych:

- ▶ „niesamowitość wejścia do sądu” (K6);
- ▶ „negatywne odczucia, jednostronny proces” (K7);
- ▶ „respekt” (K12);
- ▶ „stres” (K31);

- ▶ „miałam różne odczucia, bo byłam ławnikiem” (K38);
  - ▶ „czułam się atakowana” (K39);
  - ▶ „niezadowolenie” (K44);
  - ▶ „nie wiedziałam, co mnie czeka” (K54);
  - ▶ „depresja” (K58);
  - ▶ „stres” (K59);
  - ▶ „poczucie braku jakichkolwiek praw konstytucyjnych” (K62).
- Osobom, które nie były nigdy na rozprawie w sądzie (28,1%), postawiono inne pytanie:

Pytanie nr 11. Gdyby znalazł/-ła się Pan/Pani na sali sądowej (np. ze swoją sprawą), to czy potrafiłby/-łaby Pan/Pani opisać swoje odczucia?

Inne wskazane przez badanych odpowiedzi to:

- ▶ „dostałabym zawału” (K40);
- ▶ „niewiedza” (K41).

Przedstawione wyniki wskazują na znaczącą przewagę negatywnych odczuć ankietowanych. Wśród osób, które były chociaż raz w życiu na rozprawie sądowej, najczęściej zaznaczana odpowiedź to „zdenerwowanie” (67,4%). Następnie badani wskazywali „strach” (39,1%) i „niepewność” (37%). Najrzadziej zaznaczane odpowiedzi to „poczucie ważnej roli do spełnienia” (15,2%) i „obojętność” (10,9%). Żaden z ankietowanych nie stwierdził, że na sali sądowej towarzyszyły mu „odwaga” czy „pewność siebie”. Podobne odpowiedzi dominowały wśród osób, które nigdy nie były na rozprawie w sądzie i poproszono je o przewidzenie ewentualnych odczuć. Tak jak poprzednio najczęściej wskazywaną odpowiedzią było „zdenerwowanie” (55,6%). Później ankietowani wskazywali na „niepewność” (50%) i „strach” (38,9%). Wśród badanych znalazły się osoby, którym „trudno było przewidzieć” swoje odczucia (16,7%). Najrzadziej ankietowani wskazywali „odwagę” (11,1%) oraz „obojętność” i „pewność siebie” (po 5,6%). Przewaga złych odczuć przejawiała się także w pytaniu otwartym, w którym badanych poproszono o opisanie swoich pierwszych skojarzeń:

Pytanie nr 13. Proszę powiedzieć o Pana/Pani pierwszych skojarzeniach z następującymi słowami:

b) sąd...

- ▶ „(...) niesprawiedliwość, uraz” (K3);
- ▶ „(...) przerażenie” (K7);
- ▶ „(...) niesympatycznie” (K14);
- ▶ „(...) niechęć” (K17);
- ▶ „(...) formalizacja” (K22);
- ▶ „(...) wielki budynek” (K23);
- ▶ „(...) kara, jak zrobię coś złego” (K25);
- ▶ „(...) straszny” (K27);
- ▶ „(...) złe odczucia, niedobrze mi” (K30);
- ▶ „(...) nieprzyjemne odczucia” (K31);
- ▶ „(...) ktoś coś niedobrego zrobił, normalnie przez całe życie to nie chodzi się do sądu” (K34);
- ▶ „(...) manipulacja” (K38);
- ▶ „(...) gorąco się robi” (K39);

- 】 „(...) z więzieniem” (K41);
- 】 „(...) mam bardzo złe skojarzenia” (K42);
- 】 „(...) boję się” (K48);
- 】 „(...) najgorsze, co może być” (K49);
- 】 „(...) respekt, rozczarowanie” (K51);
- 】 „(...) więzienie” (K52);
- 】 „(...) raczej negatywne odczucia” (K53);
- 】 „(...) kara” (K55);
- 】 „(...) nie ma już innego rozwiązania” (K56);
- 】 „(...) coś niemitego” (K57);
- 】 „(...) okropna sprawa” (K58);
- 】 „(...) złe skojarzenia” (K59).

Analizując powyższe odpowiedzi ankietowanych, można dojść do wniosku, że dominują w nich przerażające odczucia wobec sądu i sali rozpraw. Pojawia się w nich poczucie zewnętrznego oddziaływania wobec własnej osoby, co *P. Bourdieu* określa jako przemoc symboliczną⁴. Pojęcie to oznacza specyficzny rodzaj przemocy, która przybiera miękką formę, nie ma oznak fizycznych i ogólnie nie daje po sobie poznać, że jest przemocą. Polega ona na oddziaływaniu klas dominujących na klasy podporządkowane w ten sposób, że ci drudzy postrzegają rzeczywistość, której są ofiarą, w kategoriach percepcji i oceny wyrażającej interes klas dominujących. Rzeczywistość społeczna zostaje stworzona w kategoriach klasy dominującej, dlatego podporządkowani postrzegają swoją sytuację jako naturalną lub nawet korzystną czy pożądaną dla nich samych. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku klientów poradni, którzy mogą odczuwać pewnego rodzaju dominację środowiska prawniczego. Budzące się w takich osobach poczucie lęku wobec sali sądowej może się wiązać ze świadomością przebywania w miejscu, którym rządzą nieznanymi dla nich reguły. Przeciętny obywatel może nie wiedzieć, jak przebiega rozprawa sądowa, jak funkcjonuje prawo, ale ma przecucie, że musi się temu wszystkiemu podporządkować. Sam język prawniczy, którym posługują się specjaliści tej dziedziny, może być niezrozumiały dla jednostki i wywoływać w niej poczucie bycia gorszym i bardziej uzależnionym od prawnika. Wyniki badań pokazują, że lęk ankietowanych przejawia się już w samym opisie sądu, że jest to „wielki budynek”, z którym mają oni „złe skojarzenia”. Jednym z aspektów przemocy symbolicznej może być sama architektura, która w tym przypadku wywołuje zagubienie u człowieka. Gmachy sądów są ogromne, dlatego osoby, które nie mają z nimi kontaktu na co dzień, mogą czuć się onieśmiałe i mimowolnie podporządkowane wszystkiemu, co ma się wydarzyć wewnątrz budynku. Sama sala sądowa ma odgórnie zaplanowany układ, co z kolei może wytwarzać dystans. Podwyższenie, na którym znajduje się sędzia, świadczy o jego autorytecie i wyższości, co symbolicznie może wpływać na nieznaną prawa jednostki. Innym sposobem oddziaływania przemocy symbolicznej może być specyficzny ubiór środowiska prawniczego, odzwierciedlający hierarchię i podział panujący na sali. Sędzia dodatkowo używa insygniów władzy, takich jak młotek czy łańcuch, które podświadomie mogą oddziaływać na jednostkę, co potwierdzają odpowiedzi na pytanie:

Pytanie nr 13. Proszę powiedzieć o Pana/Pani pierwszych skojarzeniach z następującymi słowami:

c) sędzia...

- 】 „(...) straszna osoba” (K7);
- 】 „(...) człowiek, który trzyma wagę sprawiedliwości w ręku” (K9);
- 】 „(...) z togą” (K18);
- 】 „(...) toga” (K19);
- 】 „(...) osoba, która ma lepsze stanowisko ode mnie” (K30);
- 】 „(...) zły »płacz«” (K31);
- 】 „(...) ktoś surowy” (K34);
- 】 „(...) ze strachem” (K40);
- 】 „(...) negatywne odczucia” (K42);
- 】 „(...) wyższa instytucja, która osądza” (K47);
- 】 „(...) osoba, która może wszystko, strach” (K48);
- 】 „(...) strach” (K49);
- 】 „(...) czasami widzę człowieka, czasami nie” (K51);
- 】 „(...) biała peruka” (K52).

zupełnie inne skojarzenia posiadają klienci wobec do poradni. Kojarzy im się ona z „pomocą” (ok. 27%), „z młodymi ludźmi, ze studentami” (ok. 25%), z „poradami, doradztwem” (ok. 20%), „ze sprawiedliwością, uczciwością, zaufaniem” (ok. 7%). Wyniki te dowodzą, że poradnia w pewien sposób zmniejsza dystans pomiędzy klientami a sądem. Osoby potrzebujące zgłaszają się do poradni, której są w stanie zaufa, i w ten sposób nabierają więcej odwagi, aby zmierzyć się z wymiarem sprawiedliwości. Poradnia jest miejscem przyjaznym ludziom, które nie wytwarza żadnych barier i uczy klientów obcowania z prawem.

Zakończenie

Efekte ponad dziesięcioletniej pracy SPP UwB wskazują, że wprowadzenie pomysłu klinicznego nauczania było udanym przedsięwzięciem. Realizacja społecznego wymiaru działania poradni zapewnia pomoc osobom, które nie są w stanie ponieść kosztów opinii sporządzanych przez zawodowych prawników. SPP UwB zapobiega sytuacjom, w których osoby niezamożne zaprzestają dochodzenia swoich praw z powodu nieznamości przepisów i braku środków finansowych. Dzięki edukacyjnemu aspektowi poradni wpływa na kształtowanie świadomości prawnej zgłaszających się do niej klientów. Studenci w swoich opiniach prawnych przybliżają klientom określoną dziedzinę prawa, co zmniejsza istniejący często dystans pomiędzy klientami a wymiarem sprawiedliwości. Członkowie SPP UwB wykorzystują w praktyce zgromadzoną wiedzę teoretyczną. Sama działalność poradni niesie korzyści zarówno dla jej członków, jak i osób zgłaszających się po pomoc. Osiągnięcie wspólnych celów jest możliwe dzięki studentom i nauczycielom akademickim pracującym w poradni, pracownikom sekretariatu, a także samym klientom. Wzajemne zależności i interakcje pomiędzy tymi osobami tworzą mechanizm, który dzięki swej sile funkcjonuje sprawnie i wciąż się rozbudowuje. ■

⁴ *P. Bourdieu*, *Przemoc symboliczna* [w:] *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Warszawa 2001, s. 164.

W następnym numerze EP:

- 】 Penalizacja zjawiska stalkingu – *Marcin Jachimowicz*
- 】 Sekurytyzacja a globalny kryzys finansowy – *Ewa Nowotko*
- 】 Gwarancja na Tam tamy – *Jacek Dubois*
- 】 Wybrane papiery wartościowe – *Marta Janina Skrodzka, Karol Skrodzki*
- 】 Z doświadczeń sędziego karnisty – sędzia *Jacek Przygucki*

Kliniczne nauczanie prawa a nowoczesna administracja¹

Dr Joanna Radwanowicz-Wanczewska*, Marta Janina Skrodzka**

Kliniczne nauczanie prawa zapewnia stosunkowo szybkie i wszechstronne opanowanie umiejętności prawniczych przez studentów. Nauka polega tu na przyspieszonym zdobywaniu wiedzy na podstawie własnego doświadczenia, zbieranego w związku z opracowywaną sprawą, w połączeniu ze stałym kontaktem z nadzorującym pracownikiem naukowym, który ma stymulować studenta w poszukiwaniu najwłaściwszych dróg, jednakże nie powinien zastępować go w podejmowaniu odpowiednich decyzji². W ramach takiego kształcenia, po zaliczeniu wymaganych programem przedmiotów, studenci podejmują próbę praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy. Chodzi tu o umożliwienie zweryfikowania wyuczonej wiedzy teoretycznej poprzez zdobyte doświadczenia praktyczne. Opracowując konkretne sprawy, studenci udzielają porad prawnych osobom zgłaszającym się do studenckiej poradni ze swoimi problemami i biorą jednocześnie odpowiedzialność za żywotne interesy konkretnego klienta³. Niezwykle istotny jest tu aspekt wychowawczy związany z tym, że student pomaga osobom ubogim, poznając przy tym specyfikę funkcjonowania instytucji państwowych. Pomocy prawnej udziela się bezpłatnie. Działalność taka nabiera istotnego znaczenia w odniesieniu do problemów, z jakimi boryka się administracja publiczna w przypadku wystąpienia w kraju skutków kryzysu ekonomicznego i finansowego. W kontekście niesienia w tych trudnych warunkach pomocy najuboższym szczególnie ważne jest funkcjonowanie studenckich poradni prawnych. Warto bowiem zauważyć, że programy kliniczne są często przedstawiane jako odmiany „prawniczych biur pomocy społecznej”⁴. Dzieje się tak, ponieważ idea świadczenia pomocy prawnej osobom ubogim, które nie są w stanie zapewnić sobie odpłatnie pomocy prawnej, jest bardzo silnie zakorzeniona w idei powstania i ukształtowania się ruchu klinicznego⁵. Celem niniejszego artykułu jest ogólne zaprezentowanie idei klinicznego nauczania prawa w Polsce oraz nowoczesnych form i metod uczenia stosowanych w studenckich poradniach prawnych. Ponadto jego założeniem jest ukazanie wpływu takiego kształcenia na rozwój umiejętności zdobywanych w trakcie pracy w poradniach prawnych przez studentów, w istotny sposób rzutujących na ich przygotowanie do przyszłej pracy zawodowej, w tym także do pracy w administracji. Opracowanie kończą uwagi dotyczące doświadczeń płynących z kilkunastoletniej praktyki związanej z funkcjonowaniem poradni prawnych, a także oczekiwania i plany związanej z przyszłością klinicznego nauczania prawa. Pozostawiamy tę kwestię otwartą, zachęcając do prowadzenia badań w przedmiotowym obszarze oraz dalszej dyskusji na ten temat.

Historia klinicznego nauczania prawa

Co do początków klinicznego nauczania prawa (z ang. *clinical legal education*) należy zauważyć, że w 1901 r. rosyjski uczyony Alexander I. Lyublinsky opublikował założenia klinicznego nauczania prawa, które nie przyjęły się jednak na szerszą skalę w krajach europejskich⁶. W 1917 r. inny naukowiec – William Rowe – postulował wprowadzenie klinik prawa w ramach nauki prawa na uniwersytetach. Idea ta oparta została o model klinik działających w ramach uniwersytetów medycznych, gdzie studenci medycyny, aby sprawdzić swoją wiedzę teoretyczną w praktyce, prowadzili nieodpłatne konsultacje medyczne.

* Adiunkt w Katedrze Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz opiekun sekcji prawa administracyjnego w Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

**Asystentka w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz kierownik Studenckiej Poradni Prawnej Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

¹ Artykuł został wygłoszony w formie referatu przez dr J. Radwanowicz-Wanczewska podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Administracja publiczna w dobie kryzysu”, zorganizowanej przez NISPAcee, Stowarzyszenie Edukacji Administracji Publicznej, Krajową Szkołę Administracji Publicznej, w Warszawie 13–15.5.2010 r. Referat ma się również ukazać w publikacji związanej z konferencją, która jest w trakcie przygotowania.

² Zob. F. Zoll, O „klinicznej” metodzie nauczania prawa, *Klinika* 1999, Nr 1, s. 36–37.

³ Zob. M. Szewczyk, Idea uniwersyteckich poradni prawnych, *Klinika* 1999, Nr 1, s. 14–15.

⁴ F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, Metodologia klinicznego nauczania prawa [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych, Warszawa 2008, s. 1.

⁵ *Ibidem*. Zob. także M.M. Barry, J.C. Dubin, P.A. Joy, Clinical Education for this Millennium, 7 *Clinical Law Review* 2000, Nr 1, s. 12–16; F. Zoll, Jaka szkoła prawa, Warszawa 2004, s. 76.

⁶ Szerzej na ten temat E. Rekosh, Rozwój prawniczej edukacji klinicznej: perspektywa globalna – doświadczenia zagraniczne, historia uniwersyteckich poradni prawnych [w:] Studencka Poradnia Prawna. Idea. Organizacja. Metodologia, Warszawa 2005, s. 27–37.

Nowy model praktycznego nauczania prawa przyjął się w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a pierwsze poradnie prawne tworzone były na tamtejszych uniwersytetach już w 1. połowie XX w.⁷ Jednak tak naprawdę kliniczne nauczanie prawa stało się popularne w Stanach Zjednoczonych w latach 60., m.in. w związku ze sprzeciwem wobec prowadzenia wojny w Wietnamie oraz politycznym programem zakładającym walkę z ubóstwem⁸.

Ruch kliniczny w Polsce zapoczątkowany został podczas konferencji zorganizowanej przez **Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa** (ELSA) na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1996 r.⁹ Rok później Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet w Białymstoku otworzyły na swoich wydziałach prawa pierwsze studenckie poradnie prawne, zaś w 1998 r. dołączył do tego grona Uniwersytet Warszawski¹⁰. Przez następne 13 lat idea ta rozpowszechniła się i została zaakceptowana przez pracowników naukowych i studentów wydziałów prawa na tyle, że **obecnie funkcjonuje w Polsce 25 klinik prawa**¹¹. Oznacza to, że nie tylko każdy uniwersytecki wydział prawa posiada studencką poradnię prawną, ale także coraz więcej szkół niepublicznych tworzy kliniki prawa¹².

Ponadto w 2002 r. powołana została do życia **Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych**, której głównym celem jest rozwój i wprowadzanie jednolitych standardów klinicznego nauczania prawa¹³.

Polskie studenckie poradnie prawne, pod egidą Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych, przyjęły, podobnie jak amerykańskie kliniki prawa, dwa zasadnicze cele: niesienie pomocy prawnej w postaci bezpłatnych porad prawnych osobom niezamożnym oraz edukację studentów. Tym samym spośród kilku istniejących modeli klinicznego nauczania prawa wybrały model bazujący na bezpośrednim kontakcie z klientem, polegający na udzielaniu porad poprzez opracowanie opinii klientowi, który zgłosił się z problemem prawnym do poradni.

Kontakt z klientem, często biednym, chorym, bezradnym, pokrzywdzonym, a z uwagi na to czasem nieobiektywnym w swych ocenach, pozwala studentowi lepiej poznać samego siebie, ocenić swoje predyspozycje, umiejętności, a nawet stopień odporności psychicznej, co jest istotne przy podejmowaniu decyzji o wyborze drogi zawodowej¹⁴.

Nowoczesne formy i metody nauczania

Jak już wcześniej zaznaczono, obecnie w Polsce nie tylko każdy uniwersytecki wydział prawa posiada studencką poradnię prawną, ale także coraz więcej szkół niepublicznych tworzy kliniki prawa i w ramach oferowanych w nich zajęć przygotowuje studentów do przyszłej pracy (także tej urzędniczej). Warto podkreślić, że szczególną sytuację mogą mieć na przykład studenci, którzy podczas studiów licencjackich odbywanych na uczelni niepublicznej pracowali już w funkcjonującej tam poradni prawnej, zaś później mieli możliwość doskonalenia swoich umiejętności w uniwersyteckiej studenckiej poradni prawnej podczas studiów magisterskich¹⁵.

Poradnie prawne stale **wypełniają misję edukacyjną i pomagają studentom w zdobywaniu wiedzy prawniczej oraz sprawdzaniu jej w praktyce**, stosując przy tym różne pod względem formy zajęcia, a także aktywne metody nauczania.

W trakcie roku akademickiego w większości klinik prowadzone są następujące zajęcia: 1) seminaria ogólnokliniczne, 2) seminaria sekcyjne, 3) indywidualne konsultacje ze studentem, 4) dyżury studentów (spotkania z klientami), 5) szkolenia psychologiczne, 6) szkolenia specjalistyczne¹⁶.

Ramy tego opracowania nie pozwalają na szczegółową prezentację wyżej wymienionych rodzajów zajęć, jednak na zwrócenie uwagi (także z punktu widzenia przydatności w pracy urzędniczej) zasługują liczne szkolenia oferowane studentom. Szkolenia psychologiczne służą doskonaleniu komunikacji interpersonalnej oraz innych umiejętności potrzebnych w przyszłej pracy, do których zaliczyć należy: umiejętność przeprowadzenia efektywnego wywiadu z klientem, umiejętność udzielenia zrozumiałej porady prawnej, umiejętność ochrony własnej osoby, zdrowia i integralności psychicznej¹⁷. Bardzo istotne są też przeprowadzane w klinikach szkolenia specjalistyczne dotyczące takich dziedzin, jak mediacja czy prowadzenie negocjacji.

Obok różnorodnych form nauki w poradniach prawnych kliniki prawa wykorzystują odmienną od typowo akademickiej metodologię, opartą głównie na interaktywnych metodach nauczania. Metody te polegają na zaangażowaniu uczestników w zajęcia tak, aby z biernych słuchaczy lub obserwatorów stali się oni aktywnymi uczestnikami¹⁸. Jak dowiedziono naukowo, **wykorzystanie interakcji** w trakcie zajęć zwiększa ich efektywność o kilkadziesiąt procent i powoduje, że studenci po bezpośrednim wyjściu z nich pamiętają dużo więcej niż po ukończeniu zajęć prowadzonych tradycyjną metodą (za pomocą wykładu)¹⁹.

Istnieje wiele interaktywnych metod pozwalających na pełne zaangażowanie uczestników w prowadzone zajęcia. W tym miejscu warto chociażby wspomnieć o tzw.: burzy mózgów, metodzie „każdy uczy każdego” czy symulacji rozprawy.

Burza mózgów polega na zebraniu od uczestników zajęć informacji, skojarzeń, pomysłów na zadany temat, które bez poddawania ich ocenie zapisywane są w jednym widocznym miejscu. Po stworzeniu listy pomysłów, której celem jest np. znalezienie rozwiązania na zadane pytanie, analizuje się przedstawione rozwiązania, wybierając te, które są najlepsze²⁰.

Metoda **„każdy uczy każdego”** oparta jest na zasadzie wzajemnej nauki siebie nawzajem przez uczestników zajęć. W ogólnym zarysie polega ona na tym, że uczestnicy podzieleni są na grupy, zaś każda z osób w grupie otrzymuje zagadnienie, którego treść musi przedstawić pozostałym członkom grupy²¹. W ten sposób

⁷ F. Zoll, O „klinicznej”..., *op. cit.*, s. 31.

⁸ E. Rekosh, *op. cit.*, s. 27–37.

⁹ F. Czernicki, Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych – powstanie, cele i zadania [w:] Studencka Poradnia Prawna. Idea..., *op. cit.*, s. 237.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Dane pochodzą z rocznego sprawozdania Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych za rok 2008/2009, dostępnego na stronie internetowej Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych: www.fupp.org.pl.

¹² Szkołami niepublicznymi, które otworzyły kliniki prawa, są m.in.: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. S. Staszica w Białymstoku, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie.

¹³ F. Czernicki, *op. cit.*, s. 237.

¹⁴ Na temat modelu kliniki „żywego klienta” (tzw. *life client clinic*) M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 15 i n.

¹⁵ Przykładem mogą być studenci, którzy uczestniczyli w zajęciach Studenckiej Poradni Prawnej Centrum Informacji Administracyjnej (CIA) w Wyższej Szkole Administracji Publicznej im. S. Staszica w Białymstoku, a później stawali się członkami Studenckiej Poradni Prawnej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

¹⁶ Szerzej na temat wymienionych zajęć I. Kraśnicka, B. Namysłowska-Gabrysiak, Organizacja studenckiej poradni prawnej oraz formy kształcenia klinicznego [w:] B. Namysłowska-Gabrysiak, Ł. Bojarski (red.), Studencka Poradnia Prawna. Podręcznik dla opiekunów, Warszawa 2009, s. 1 i n.

¹⁷ F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, Metodologia klinicznego nauczania prawa [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, *op. cit.*, s. 8.

¹⁸ Ł. Bojarski, Interaktywne metody nauczania klinicznego [w:] B. Namysłowska-Gabrysiak, Ł. Bojarski (red.), Studencka..., *op. cit.*, s. 14.

¹⁹ *Ibidem*, s. 18.

²⁰ *Ibidem*, s. 19–20.

²¹ *Ibidem*, s. 22–23.

przekazywany jest cały przygotowany materiał. Sprawdzeniu stopnia przyswojenia przekazanej wiedzy służyć może np. prośba o wyjaśnienie danego zagadnienia przez osobę, której dane zagadnienie było tłumaczone.

Z kolei **symulacja rozprawy sądowej** polega na odegraniu przeprowadzenia, na podstawie opracowanego stanu faktycznego i po przydzieleniu ról procesowych, fikcyjnej rozprawy sądowej na zadany temat. W zależności od założeń, celów oraz ilości przeznaczonego czasu symulacje rozpraw sądowych mogą przybrać różny kształt²².

Dzięki zastosowaniu nowoczesnych form i metod nauczania edukacja kliniczna pozwala na wprowadzenie studenta w świat praktyki i dobre przygotowanie go do wykonywania zawodu.

Podstawowe umiejętności prawnicze

Obok form i metod klinicznego nauczania prawa określone zostały również umiejętności prawnicze, które studenci prawa powinni wykształcić w trakcie pracy w klinikach prawa²³. Lista podstawowych umiejętności prawniczych i wartości prawniczych, nabywanych w trakcie edukacji w poradni, podobnie jak w systemie amerykańskiego klinicznego nauczania prawa, oparta została na raporcie MacCrate'a²⁴, który wyznaczył standardy nauczania prawa oraz określił miejsce poradni prawnych w strukturze uniwersyteckiej w Stanach Zjednoczonych²⁵. Stało się to również wskazówką do tworzenia programów klinicznego nauczania prawa na całym świecie, także w Polsce.

Według wskazanego raportu **podstawowymi umiejętnościami prawniczymi** są:

- 1) rozwiązywanie problemów;
  - 2) analiza prawna i rozumowanie;
  - 3) ustalanie stanu prawnego;
  - 4) ustalanie stanu faktycznego;
  - 5) komunikacja (umiejętność porozumiewania się);
  - 6) doradzanie;
  - 7) prowadzenie negocjacji;
  - 8) prowadzenie postępowania sądowego oraz procedur alternatywnych, służących do rozwiązania sporu;
  - 9) organizacja i zarządzanie pracą prawniczą;
- rozpoznawanie oraz rozwiązywanie problemów etycznych. Podstawowe wartości zawodów prawniczych zaś to:
- 1) wymóg kompetentnej reprezentacji;
  - 2) wspieranie i propagowanie sprawiedliwości, rzetelności oraz moralności w codziennej praktyce prawniczej;
  - 3) dążenie do poprawy profesji;
  - 4) wymóg ciągłego samodoskonalenia się.

W literaturze wskazuje się, że podaną listę umiejętności (na tym stopniu generalizacji) oraz powyższy katalog wartości cechuje uniwersalność. Są one bowiem niezależne od systemu prawa, mimo że każdy partykularny porządek prawny nadaje tym umiejętnościom nowy wymiar, a także w różny sposób wypowiada się co do ich doniosłości²⁶. W odniesieniu do wyżej wymienionych umiejętności należy też zauważyć, że edukacja kliniczna w pełni umożliwia studentowi ich poznanie i przyswojenie.

I tak w przypadku nabywania umiejętności rozwiązywania problemów duże znaczenie ma to, że **student otrzymuje realny problem do rozwiązania**. Musi on ustalić, jakie są rzeczywiste interesy klienta, sformułować sposób rozwiązania problemu i jego alternatywy, a także wdrożyć przygotowany wcześniej plan działania.

Nauczanie kliniczne zapewnia także skuteczne przyswajanie przez studentów umiejętności analizy prawnej i prawniczego rozumowania. Pracując na konkretnym przykładzie, prowadzony przez gotowego do wyjaśnień i udzielania wskazówek

nauczyciela student ma możliwość nauki właściwej analizy prawnej, związanej z rozważeniem wszystkich przesłanek w sytuacji, gdy każda decyzja ma swoje praktyczne konsekwencje, ściśle związane z interesem klienta.

Z kolei w odniesieniu do umiejętności ustalania stanu prawnego należy zauważyć, że w przypadku nauczania klinicznego student dostrzega praktyczne konsekwencje zastosowania danej normy prawnej w sprawie, z którą identyfikuje się emocjonalnie, co ma ten skutek, iż znakomicie pomaga mu to w zrozumieniu i zapamiętaniu treści i sensu określonej konstrukcji prawnej.

Klinika jest także doskonałym miejscem **do opanowania przez studenta umiejętności porozumiewania się zarówno z klientami, jak i innymi osobami**. To tutaj poznaje on właściwą terminologię, uczy się precyzji wypowiedzi, ale i dowiadyuje się, jak wyjaśniać zawilości prawa osobom, którym są one obce. Dokonuje w tym celu oceny perspektywy odbiorcy przekazu i sięga po efektywne metody komunikacji²⁷.

Jednym z podstawowych sposobów udzielania pomocy klientowi studenckiej poradni prawnej jest **doradzanie**. Umiejętność odpowiedniego doradzania jest niezwykle ważna w praktyce zawodowej. Wiąże się ona z umiejętnościami szczegółowymi dotyczącymi wypracowania prawidłowej relacji z klientem, zbierania informacji istotnych z punktu widzenia podejmowanej przez klienta decyzji, dokonaniem prawidłowej analizy konsekwencji tej decyzji, a wreszcie – z wdrożeniem w życie podjętej przez klienta decyzji²⁸.

Z uwagi na to, że umiejętność prowadzenia negocjacji nie stanowi umiejętności naturalnej, tzn. niewymagającej szczegółowego przygotowania, również ona ćwiczona jest w ramach zajęć w klinice prawa. Edukacja kliniczna ukazuje wielość dróg służących rozwiązaniu określonego problemu prawnego i wyposaża studenta w znajomość technik negocjacyjnych²⁹.

Studenci w klinice mają też okazję do zapoznania się z przebiegiem postępowań sądowych. Mogą opracowywać na potrzeby klientów projekty pism procesowych i uzyskiwać dzięki temu pewien wpływ na wynik postępowania. W ramach zajęć w poradni organizowane są także symulacje rozpraw sądowych, dzięki którym studenci poznają techniki odpowiedniego prowadzenia postępowania czy też sposoby zadawania pytań świadkom³⁰. Poza wspomnianą tu umiejętnością prowadzenia postępowania sądowego bardzo istotna jest także **umiejętność prowadzenia alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów**. W ramach pracy w poradni studenci mają okazję zrozumieć, na

²²Więcej na temat różnorodności symulacji rozpraw sądowych oraz przykładowe scenariusze zajęć z wykorzystaniem przedmiotowej interaktywnej metody Ł. Bojarski, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Symulacja rozpraw sądowych jako metoda edukacyjna*. Materiały do przygotowania i przeprowadzenia symulacji, Warszawa 2008, s. 1 i n.

²³F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Studencka Poradnia Prawna. Idea..., *op. cit.* s. 211–236.

²⁴Treść raportu MacCrate'a oraz więcej informacji na jego temat można znaleźć na stronie: <http://www.abanet.org/legaled/publications/onlinepubs/maccrate.html>.

²⁵F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Studencka Poradnia Prawna. Idea..., *op. cit.* s. 211–236.

²⁶Szerzej na temat umiejętności prawniczych, których wykształceniu ma służyć edukacja kliniczna, F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, *op. cit.*, s. 2 i n.

²⁷Raport MacCrate'a, s. 139 oraz s. 172–176.

²⁸Szerzej na ten temat F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, s. 18 i n.

²⁹*Ibidem*, s. 21.

³⁰Wypada w tym miejscu zauważyć, że z edukacyjnego punktu widzenia dobrym pomysłem jest wyposażanie na wzór sal sądowych wyznaczonych do tego pomieszczeń uniwersyteckich, służących później do przeprowadzania symulacji rozpraw sądowych. Taka „sala rozpraw” istnieje na przykład w budynku Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

czym polega rola mediatora, poznać zasady etyczne i charakter relacji występujących pomiędzy uczestnikami mediacji³¹.

Mimo że studenci udzielają porad nieodpłatnie, poradnia stanowi **idealne miejsce do nauki efektywnego prowadzenia „przedsiębiorstwa klinicznego”**. Studenci uczą się tu organizacji i zarządzania pracą prawniczą. To „przedsiębiorstwo” powinno być przecież tak zarządzane, aby jak najmniejszym kosztem świadczyć pomoc o jak najwyższej jakości³².

Istotne znaczenie ma także uzyskiwanie przez studentów **umiejętności rozpoznawania oraz rozwiązywania problemów etycznych**. W literaturze podkreśla się, że powinni oni poznawać zasady etyki zawodowej z perspektywy akademickiej³³. Studenci muszą też pamiętać o tym, aby w odniesieniu do każdej rozwiązywanej sprawy dokonać analizy dotyczącej tego, jakie problemy etyczne pojawiają się lub mogą się pojawić w danym przypadku³⁴.

Aspekt wychowawczy programu klinicznego

Niezwykle istotną kwestią jest pełnienie przez klinikę funkcji wychowawczej. Doświadczenia uzyskiwane w toku pracy w poradni pozwalają zaangażowanym w swoją pracę młodym ludziom oswoić się z sytuacjami często bardzo trudnymi i bolesnymi. Wzmacnia to ich społeczną wrażliwość i zachęca do działalności charytatywnej, poświęcania swojego czasu potrzebującym.

Jak zauważa F. Zoll: „pomoc ta wykracza niekiedy poza ściśle pojętą pomoc prawniczą (np. próby znalezienia odpowiednich noclegowni dla eksmitowanych). To kształtuje postawy. Uniwersytet realizuje więc w ten sposób swoją misję kształtowania godnych postaw u osób, które będą wykonywać zawody szczególnie istotne dla jakości funkcjonowania państwa i dla kształtowania stosunku obywateli do państwa. Jest to jedno z najważniejszych zadań uniwersyteckich poradni prawnych”³⁵.

Podsumowanie

Programy kliniczne, spełniając stawiane przed nimi cele, podnoszą wrażliwość społeczną studentów i przygotowują ich do pracy z klientem przy uwzględnieniu zasad etyki zawodowej. Do istoty edukacji klinicznej należy umożliwienie studentowi tego, aby z biernego słuchacza przekazywanej mu na studiach wiedzy stał się podmiotem czynnym, zdolnym do samodzielnego podejmowania działań. W ramach klinik prawa kształceni są między innymi studenci, którzywiążą swoją zawodową przyszłość z zatrudnieniem w administracji publicznej. Nabywają różne umiejętności, które okazują się bardzo przydatne w ich przyszłej pracy, także urzędniczej. Dobre przygotowanie zawo-

dowe kadr administracji publicznej ma zaś istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania nowoczesnej administracji, która musi podołać stojącym przed nią wyzwaniom.

Kilkunastoletnia praktyka funkcjonowania polskich klinik prawa dowodzi, że bardzo często to właśnie praca w poradni zachęca studenta do odwiedzenia urzędu po raz pierwszy w życiu. Wola niesienia skutecznej pomocy klientowi skłania studenta do dogłębnej analizy przepisów prawa i szukania optymalnych rozwiązań. Nie wszystko jednak można wyczytać z podręcznika. Często student szuka kontaktu z urzędnikiem, aby poznać praktykę. Okazywana studentom życzliwość, wzmocniona rodzącą się w tych okolicznościach ciekawością, zachęca studentów do poznania blasków i cieni pracy urzędniczej. Mimo że początkowo studenci, myśląc o swojej drodze zawodowej, widzą się na przykład w rolach sędziego, adwokata czy prokuratora, później decydują się m.in. na pracę w urzędach. Edukacja kliniczna jest efektywna³⁶, ale kosztowna. W polskich warunkach obejmuje ona jedynie część studentów, ale są to osoby, które pomyślnie przeszły proces rekrutacji, zaś rozwijanie ich predyspozycji daje bardzo dobre rezultaty. Dużo satysfakcji przynosi wsparta dowodami świadomość, że byli studenci poradni są w stanie podołać często bardzo trudnym zadaniom związanym z wykonywaną przez nich pracą w administracji publicznej.

Kliniki, po pomyślnym przejściu przez fazę organizacyjną, funkcjonują, koncentrując się na efektywnej edukacji i wychowaniu studentów. Obecnie bardzo istotne jest przygotowywanie i opracowywanie pełnych programów nauczania klinicznego służących jak najlepiej edukacji, zarówno w sensie nauki prawa, jak i nauki etyki, moralności i odpowiedzialności. Doskonale proces kształcenia to, jak zauważyła M. Szewczyk, „ogromne zadanie, którego nie można zrealizować bez współpracy i życzliwości wszystkich osób wciągniętych w proces edukacji prawniczej, a więc nauczycieli akademickich, władz uczelni, przedstawicieli wszystkich zawodów prawniczych oraz innych osób i instytucji, którzy potrzebę tego typu działalności rozumieją i popierają”³⁷.

³¹ Szerzej na ten temat F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, *op. cit.*, s. 22–23.

³² *Ibidem*, s. 23.

³³ Zob. L. Wortham, *Nauczanie odpowiedzialności zawodowej w studenckich poradniach prawnych w świecie*, *Klinika* 2000, Nr 1, s. 187–194; F. Zoll, *Jaka szkoła...*, *op. cit.*, s. 121.

³⁴ F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych. Część 4. Prawo administracyjne, *op. cit.*, s. 24.

³⁵ F. Zoll, *O „klinicznej”...*, *op. cit.*, s. 35.

³⁶ Zob. M.M. Barry, J.C. Dubin, P.A. Joy, *op. cit.*, s. 16–18; F. Zoll, *Jaka szkoła...*, *op. cit.*, s. 77.

³⁷ M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 18.

W kwietniowym numerze EP m.in.

- » **Temat miesiąca** – Nowelizacja KK z 26.11.2010 r. – Marcin Jachimowicz
- » **Dodatek specjalny** – Prawo zobowiązań – część ogólna – dr Urszula Drozdowska
- » Członek zarządu spółki z o.o. jako jej pełnomocnik (prokurent) – Marta J. Skrodzka, Karol Skrodzki
- » Środki zaskarżenia w KP – Patrycja Klimiuk
- » Stosunki kredytowe – porównanie – Michał Snitko-Pleszko
- » Wystąpienie państwa członkowskiego z Unii Europejskiej – Anna Kaczor
- » Zasady opodatkowania podatkiem VAT transgranicznego świadczenia usług prawniczych – Tomasz Niewiadomski
- » Czy zabiłeś Ewelinę? – czyli czy wariograf to wykrywacz kłamstw – prof. dr hab. Ewa Gruza
- » Rodzaje współuczestnictwa – Wojciech Chmurak

60 studentów, 3 pracowników naukowych, 150 spraw rocznie, czyli klinika prawa w sosie słodko-kwaśnym

Natalia Mileszyk*

Doktor Panarairat Srichaiyarat, koordynatorka kliniki prawa na największym uniwersytecie Tajlandii – Uniwersytecie Chiang Mai (CMU) – jest żywym przykładem sukcesu programu klinicznego. Zapytana, dlaczego w 1994 r. rozpoczęła program edukacji klinicznej na CMU, odpowiedziała, że będąc studentką, sama udzielała porad prawnych na Uniwersytecie Ramkhamhaeng w Bangkoku i chciała również swoim studentom stworzyć szansę praktycznego wykorzystania wiedzy akademickiej. Jednak to jej program jako pierwszy zaczął wykorzystywać w pełni kliniczną metodologię – studenci nie tylko udzielają porad prawnych, ale również biorą udział w zajęciach prowadzonych przy użyciu aktywnych metod nauczania i są zaznajamiani z etyką zawodową. Działalność kliniki CMU podzielona jest na dwa działy – *in-house legal clinic* oraz dział *street law* (częściej nazywany *community teaching*), w którego ramach studenci prowadzą warsztaty dotyczące zagadnień prawnych w żeńskim zakładzie poprawczym, żeńskim więzieniu i w okolicznych wioskach. W sumie 60 studentów (prawie 15% studentów CMU), 3 pracowników naukowych (gdy jednak zagadnienia wykraczają poza obszar ich zainteresowań, o pomoc proszeni są inni wykładowcy; nie zdarzyło się jeszcze, by ktoś odmówił), ok. 150 spraw rocznie.

Ruch kliniczny w południowo-wschodniej Azji – historia

Historia ruchu klinicznego w południowo-wschodniej Azji sięga początku lat 90. XX w. Pierwsza klinika prawa (w rozumieniu zajęć, za które studenci otrzymują punkty) powstała 20 lat temu na Filipinach, czyli 7 lat wcześniej niż pierwsza klinika prawa w Polsce (na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1997 r.). Ze względu na różnice w definiowaniu pojęcia „klinika prawa” często jednak dostawałam od moich respondentów różne odpowiedzi dotyczące początków ruchu klinicznego. Bridges Accross Borders Southeast Asia Clinical Legal Education initiative¹ (BABSEA CLE), organizacja wspierająca od 2003 r. ruch kliniczny w całej południowo-wschodniej Azji, wychodzi z założenia, że nieważne, jaką formę przybierze działalność edukacyjna (może to być udzielanie porad prawnych osobom niezamożnym, prowadzenie warsztatów w różnych społecznościach lokalnych, działalność oparta jedynie na symulacjach sądowych), ważne, żeby przede wszystkim kształcić studentów prawa, tak aby w przyszłości rozumieli potrzebę pracy *pro publico bono*. BABSEA nawiązuje współpracę tylko z tymi klinikami, których działania zgodne są z poniższymi czterema zasadami:

- ▶ dążą do tego, aby kliniki zostały uznane za część programu nauczania i aby studenci mogli otrzymywać za nie punkty,
- ▶ są oparte na pracy wolontaryjnej studentów (w rzeczywistości wolontariuszami są nie tylko studenci, ale często też pracownicy naukowcy, którzy za swoją pracę nie dostają pensji),
- ▶ współpracują z innymi uniwersytetami i pomagają innym w tworzeniu klinik prawa (dzięki temu w bardzo naturalny sposób coraz więcej uniwersytetów jest zaangażowanych w ruch kliniczny),
- ▶ klienci nie płacą za korzystanie z usług poradni.

O ile w przypadku problemów prawnych na całym świecie mogliśmy wskazać pewne różnice, o tyle jeżeli chodzi o admini-

stracyjne trudności, z jakimi borykają się kliniki, są one niezależne od szerokości geograficznej. Przede wszystkim, mimo rosnącej popularności tych instytucji, nadal brak jest wystarczającej liczby kadry naukowej współpracującej z klinikami (na pewno jednak kliniki nie mogą narzekać na brak chętnych wśród studentów, którzy są świadomi korzyści płynących z udziału w programie), a poza tym kliniki posiadają niewystarczającą ilość pieniędzy na swoją działalność (klinika CMU to dwa małe pomieszczenia, a studenci przychodzą z własnymi komputerami).

Jakie wyzwania stoją przed kliniką CMU? Marzeniem dr *Srichaiyarat* jest, aby ustawodawstwo tajskie pozwalało studentom na reprezentowanie klientów w sądzie, tak jak przyjęte jest to m.in. na Filipinach. „Oczywiście prawo gwarantuje adwokata z urzędu w przypadku spraw karnych. Ale co z innymi zagadnieniami, np. prawem rodzinnym czy własnościowym? Sprawy trwają bardzo długo i wiele osób nie może skorzystać z usług adwokata z powodów finansowych. Poza tym byłaby to świetna okazja dla studentów, aby nabyć trochę praktycznego doświadczenia, nie tylko teoretycznego”. Obecnie klinika nawiązuje kontakt z konkretnymi adwokatami, którzy *pro publico bono* godzą się reprezentować jej klientów, jednak takie rozwiązanie jest dość krótkotrwałe, a na ewentualne zmiany legislacyjne będzie trzeba jeszcze długo czekać. Kolejny pomysł na rozszerzenie działalności kliniki to stworzenie *help desku* w więzieniu – studenci mieliby dyżury i udzielaliby porad prawnych więźniom, szczególnie w kontekście międzynarodowych konwencji regulujących prawa więźniów. Nie jest to proste zadanie, a już na pewno nie

* Studentka WPIA UW, realizująca przy wsparciu FUPP i BABSEA CLE projekt w Tajlandii w ramach konkursu MSZ „Wolontariat Polska Pomoc”.

¹ <http://www.babseacle.org/>.

w Tajlandii, kraju, który plasuje się w czołówce wszystkich rankingów dotyczących przeludnienia więzień. Szczególnie kłopotliwe okazać się może samo uzyskanie dostępu do więzień.

Specyfika ruchu klinicznego w regionie

Bruce Lasky zapytany, co odróżnia ruch kliniczny w południowo-wschodniej Azji od działalności klinik w innych częściach świata, bez chwili zastanowienia odpowiada jednym słowem: „pieniądze”. W regionie nie tylko studenci, ale również większość pracowników naukowych pracuje za darmo, a kliniki powstały bez żadnych grantów ze strony międzynarodowych organizacji (jak to miało miejsce w Polsce) czy zachodnich ambasad. Dopiero od niedawna uniwersytety uczą się, jak pozyskiwać pieniądze na swoją działalność kliniczną, odkrywają, że swoje programy mogą sprzedawać jako produkt ważny z perspektywy społeczeństwa obywatelskiego. Na przykład w Wietnamie realizowany jest obecnie projekt *Applied Reserch Piloting the Development of Clinical Legal Education in Vietnam* finansowany przez UNDP (Program Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju). Jego celem jest nie tylko wspieranie rozwoju i zakładanie nowych klinik prawa, ale również przeprowadzenie pierwszych w regionie badań naukowych nad skutecznością ruchu klinicznego, wpływu klinik na kształcenie studentów i na ułatwienia w kwestii dostępu do sprawiedliwości. Drugą cechą typową dla regionu jest wpływ programu klinicznego na postrzeganie prawników przez społeczeństwo. Zwyczajowo prawnicy (nie tylko adwokaci, ale również sędziowie i prokuratorzy) postrzegani są tutaj w kategoriach urzędników, a nie zawodów zaufania publicznego, nigdy też nie odgrywali żadnej znaczącej roli w przemianach społecznych w regionie. Kształcenie młodych prawników świadomych etyki prawniczej i potrzeby działalności *pro publico bono* wpływa na znaczny wzrost szacunku dla zawodów prawniczych w całym regionie.

Malezja również jest bardzo ciekawym przykładem podejścia do idei ruchu klinicznego. Ze względu na regulacje prawne dotyczące nauczycieli akademickich (są oni postrzegani jako urzędnicy państwowi i nie mogą wykonywać żadnej innej działalności poza naukową, więc nie mogą być prawnikami praktykami) niemożliwe jest udzielanie przez kliniki prawa porad prawnych (idea *in-house legal clinic*). Jednak pomimo ustawodawstwa kadry naukowej udało się opracować bardzo unikalne i zarazem funkcjonalne podejście do działalności edukacyjnej prowadzonej w ramach kliniki prawa. Profesor *Hajah Norbani Mohamed Nazeri* z Uniwersytetu Malaya opowiada, jak jej program z małej inicjatywy edukacyjnej przekształcił się w cały projekt z pogra-

nicza nauczania prawa i resocjalizacji: „Początkowo (w 2008 r.) nasi studenci przygotowywali warsztaty dla zakładów poprawczych (z czasem dla coraz większej ilości), a teraz razem przygotowujemy dla sądów propozycje zmniejszenia wymiaru kary dla konkretnych nieletnich – uczestników naszych warsztatów. Wyszukujemy dla nich stypendia, układamy programy edukacyjne, robimy co w naszej mocy, by osoby, którym na tym zależy i które przez pobyt w zakładzie poprawczym się zmieniły, mogły jak najszybciej zacząć się rozwijać w normalnych warunkach. Projekt zaczął ewaluować w tym kierunku w dość nieoficjalny sposób – znaleźmy dyrektorów (kierowników) zakładów poprawczych, którzy przychylnym okiem patrzyli na nasze działania. Teraz studenci i pracownicy naszego uniwersytetu postrzegani są w całej Malezji jako specjaliści od nieletnich przestępców”.

Warsztaty edukacji klinicznej

Okazją do wszystkich rozmów wspomnianych w tekście były warsztaty edukacji klinicznej zorganizowane 26–28.11.2010 r. przez Wydział Prawa CMU we współpracy z BABSEA CLE. Było to pierwsze wydarzenie na taką skalę – ponad 50 uczestników. Warsztaty dotyczyły zarówno samej metodologii klinicznej czy praktycznych zasad związanych z prowadzeniem klinik prawa (finansowanie, dokumentacja etc.), jak i dawały szansę zaprezentowania na forum swojej działalności i wzajemnej wymiany doświadczeń. Doktor *Panarairat Srichaiyarat* ocenia warsztaty jako niewątpliwą sukces: „Na pewno na warsztatach nie zdążyliśmy odpowiedzieć sobie na wiele pytań, takie szkolenie mogłoby trwać tydzień. Jednak mamy już sygnały od kolejnych uniwersytetów w Tajlandii, które są zainteresowane utworzeniem klinik prawa i potrzebują naszego wsparcia. I co najważniejsze, uczestnicy stworzyli nieformalną grupę ludzi zaangażowaną w ruch kliniczny, co w przyszłości z pewnością zaprocentuje powstaniem licznych wartościowych projektów na skalę całego regionu”.

Marzeniem *Bruce’a Lasky* jest, aby ruch kliniczny dotarł również do Birmy. „Kliniki prawa to świetne narzędzie, które pomaga zmieniać rzeczywistość i sytuację prawną obywateli, pomaga kształcić społecznie świadomych i zaangażowanych prawników, dodatkowo jest to program postrzegany jako edukacyjny, czyli »miękki«, a nie będący przejawem działalności opozycyjnej”. W Chinach działalność kliniczna jest w dużym stopniu finansowana dzięki grantom z ambasady USA. W Wietnamie natomiast nie można wspominać nawet o prawach człowieka, jednak jeśli mówi się, że kliniki prawa związane są z dostępem do sprawiedliwości (*access to justice*), władze nie mają nic przeciwko... ■

W poprzednim numerze Kliniki:

- ▶ *Rafał Gołąb* – Uniwersytecka Poradnia Prawna we Wrocławiu,
- ▶ *Adam Citko, Anna Drozd, Filip Kmiciewicz* – Street Law jako forma edukacji prawniczej,
- ▶ *Maciej Jarecki, Michał Konarski*, – Poradnictwo prawne w „trudnej dzielnicy” – projekt „Brochów”,
- ▶ *Aleksandra Rogowska* – Rola UPP w resocjalizacji skazanych – uwagi na marginesie programu Street Law,
- ▶ *Paweł Klimek* – Symulacja rozpraw sądowych a nowoczesne metody nauczania na studiach prawniczych,
- ▶ *Tomasz Gawliczek* – E-klinika, czyli o możliwości wykorzystania nowych rozwiązań w pracy UPP i problemie udzielania porad *ad hoc*,
- ▶ *Anna Koropczuk* – Kształtowanie się tożsamości studenckiej wśród członków UPP.

Możliwość odliczenia 1% podatku dochodowego na rzecz fundacji korporacyjnych i społecznych

Paweł Klimek*

Prawo do zrzeszania się jest fundamentalnym prawem człowieka, a swoboda działania i zaangażowanie w życie społeczne są podstawą demokracji. Wśród instytucji, których nie można zaliczyć do struktur państwowych, samorządowych oraz działalności gospodarczej, można wyodrębnić organizacje pożytku publicznego, oparte na sformalizowanej inicjatywie społecznej.

Działalność ta może przybrać formę fundacji podlegającej finansowaniu między innymi z efektywnych podatkowo darowizn oraz 1% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych¹, w tym płatnego w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych². Fundacją taką jest między innymi Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych, z której to środków odbywa się finansowanie działalności studenckich poradni prawnych.

Należy przy tym pamiętać, że: „Niezmierne ważne przy tworzeniu systemu podatkowego jest, aby opodatkowanie nie było rozpatrywane jedynie z instrumentalnego i technicznego punktu widzenia, lecz by twórcy systemu podatkowego dostrzegali rolę podatników w społeczeństwie i wpływ na nie przekształceń, które mają miejsce w określonym miejscu i czasie. Pozyskanie władzy podatkowej staje się bowiem jednym z zasadniczych atrybutów władzy w ogóle, o którą zabiega wiele ośrodków decyzyjnych, co w ostatecznym efekcie prowadzi do tego, że opodatkowanie nie zawsze realizuje ogólne interesy społeczne, a coraz częściej służy realizacji celów tych grup społecznych, które dysponują silną władzą polityczną i ekonomiczną”³. Organizacja faktycznie realizująca cele pożytku publicznego nigdy nie powinna dążyć do przejęcia władzy ani maksymalizacji zysku.

Dlatego też warto dokonać analizy sposobów finansowania organizacji pożytku publicznego, w tym przede wszystkim fundacji, poprzez system podatków dochodowych, z uwzględnieniem takich zagadnień, jak uwarunkowania społeczne, historyczne oraz optymalizacja opodatkowania.

Finansowanie organizacji pożytku publicznego w drodze darowizn na gruncie prawa podatkowego

W ostatnim czasie systemy podatkowe poszczególnych krajów coraz częściej upodabniają się do siebie ze względu na dostosowanie do standardów międzynarodowych i proces globalizacji. Dlatego też, uwzględniając historyczny rozwój działalności pożytku publicznego oraz system dwóch podatków dochodowych (od osób prawnych i osób fizycznych), należy stwierdzić, że organizacje pożytku publicznego są finansowane między innymi w drodze darowizn przekazywanych przez podatników, którym przysługuje możliwość obniżenia z ich tytułu podstawy opodatkowania. Innymi słowy, dokonanie darowizny na cele organizacji pożytku publicznego jest dla nich efektywne podatkowo, gdyż skutkuje obowiązkiem zapłacenia niższego podatku dochodowego o tyle, ile wynosi stawka podatkowa odniesiona do dokonanej darowizny. Przy tym efektywność ta na gruncie prawnym kształtuje się zależnie od typu danej organizacji. W związku z tym **organizacje pożytku publicznego można podzielić na:**

1) **organizacje kościelne i wyznaniowe** – najstarsze, tworzone w oparciu o wiarę w czynieniu dobra i pomocy potrzebują-

cym; w kulturze chrześcijańskiej oparte na filozofii św. Tomasza z Akwinu. Organizacją taką jest np. reaktywowana na podstawie art. 7 ust. 2 pkt 2 ustawy z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴ Caritas Polska;

2) **organizacje korporacyjne** powstałe – ze względów rynkowych – dla poprawy wizerunku firmy (poprzez rozszerzenie zakresu działalności korporacji i kreację dodatkowych etatów finansowanych ze środków uzyskanych w ramach optymalizacji podatkowej). Organizacją taką są Ronald McDonald House Charities (Domy Ronalda McDonalda), powstałe z połączenia dwóch innych organizacji charytatywnych w 1994 r. w USA, działające na polskim gruncie w postaci Fundacji Ronalda

* Autor jest asystentem w Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

¹ Art. 45c ustawy z 26.7.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jedn.: Dz.U. z 2010 r. Nr 51, poz. 307 ze zm., dalej jako: PODOFizU.

² Art. 21b ustawy z 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz.U. Nr 144, poz. 930 ze zm., dalej jako: ZryczPDOFizU.

³ R. Mastalski, Prawo podatkowe, Warszawa 2009, s. 32.

⁴ Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.

McDonalda. Przykładem typowo polskim może być fundacja Polsat Dzieciom, działająca od 1996 r.;

3) **organizacje społeczne** – oparte na przekonaniu o odpowiedzialności społecznej związanej z funkcjonowaniem społeczeństwa obywatelskiego, przejawiającej się w zaangażowaniu wolontariuszy. Przykładem takiej organizacji jest powstała w 2002 r. Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

Z prawnego punktu widzenia na gruncie polskich podatków dochodowych najbardziej uprzywilejowane są organizacje kościelne, realizujące działalność charytatywno-opiekuńczą, co zrozumiałe ze względów historycznych i kulturowych. Darowizny przekazywane na ich rzecz mogą bez ograniczeń podlegać odliczeniu od podstaw opodatkowania.

W Polsce istnieje obecnie 15 Kościołów i związków wyznaniowych, których status jest uregulowany ustawowo, przy jednoczesnym braku ich równouprawnienia na gruncie podatkowym, gdyż nieograniczonych odliczeń przekazanych darowizn mogą dokonywać wyłącznie podatnicy, którzy przekazali je na działalność charytatywno-opiekuńczą 11 z nich⁵.

Jeżeli chodzi o status organizacji korporacyjnych i społecznych, to kształtuje się on jednolicie, lecz mniej korzystnie niż w przypadku organizacji kościelnych. Maksymalna granica sumy odliczeń z tytułu darowizn wynosi 6% dochodu w przypadku podatników podatku dochodowego od osób fizycznych⁶ i 10% w przypadku podatników podatku dochodowego od osób prawnych⁷.

Z punktu widzenia zagadnienia optymalizacji podatkowej status fundacji korporacyjnych i społecznych nie jest jednolity. Do wniosków takich skłania analiza danych, do których podawania zobligowane są fundacje jako osoby prawne w ramach systemu informowania organów podatkowych i społeczeństwa o efektywnych podatkowo darowiznach przez nie otrzymanych, bez względu na to, czy fundacja jest zobligowana do złożenia zeznania podatkowego⁸, czy też nie⁹. Ich obowiązki informacyjne kształtują się jednolicie, z tym, że w przypadku pierwszych przyjmują postać zeznania, a w przypadku drugich informacji przekazywanej organom podatkowym. Zarówno zeznanie, jak i informacja przyjmują postać deklaracji CIT-D¹⁰, która podlega złożeniu do końca marca po zakończeniu roku podatkowego.

W deklaracji takiej:

- 1) wyodrębnia się kwotę darowizn z ogółu przychodów,
- 2) wskazuje cel, na który podlegały przeznaczeniu,
- 3) a przede wszystkim wskazuje darczyńcę – osobę prawną wraz z jej adresem, która przekazała na rzecz organizacji jednorazowo co najmniej 15 000 zł lub łącznie co najmniej 35 000 zł. Dane te fundacje są zobligowane do końca marca udostępnić do publicznej wiadomości poprzez publikację w Internecie, środkach masowego przekazu lub wyłożenie dla zainteresowanych w pomieszczeniach ogólnie dostępnych i o fakcie tym zawiadomić właściwego naczelnika urzędu skarbowego, chyba że ich dochód za dany rok podatkowy nie przekracza kwoty 20 000 zł.

W oparciu o analizę danych przedstawianych przez fundacje korporacyjne można dojść do wniosku, że dofinansowywane są one głównie ze środków pochodzących od spółek z grupy, w ramach której funkcjonują. Jest to klasyczny przykład optymalizacji podatkowej, gdzie darowizna na rzecz fundacji „córki” skutkuje nie tylko zasileniem jej w środki, ale także obniżeniem wysokości zobowiązania podatkowego spółki „matki” czy spółek „sióstr”. Należy więc zauważyć, że w przypadku fundacji

korporacyjnych występuje niebezpieczeństwo ich tworzenia z pobudek marketingowych i podatkowych, nie zaś ze względu na odpowiedzialność i wrażliwość społeczną.

Finansowanie organizacji pożytku publicznego w drodze przekazania 1% podatku

Zgodnie z art. 45c PODOFizU naczelnicy urzędów skarbowych przekazują na rzecz jednej wybranej przez podatnika organizacji pożytku publicznego, figurującej w wykazie tych organizacji¹¹, kwotę w wysokości nieprzekraczającej 1% podatku. Zgodnie z ust. 3 podatnik w zeznaniu ma obowiązek wskazać nazwę, numer wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego oraz kwotę w wysokości nieprzekraczającej 1% podatku. Analogiczny do art. 45c PODOFizU jest art. 21b u ZryczPODOFizU.

Wnioski i postulaty *de lege ferenda*

Obecnie ani prawo podatkowe na gruncie podatków dochodowych, ani prawo regulujące działalność organizacji pożytku publicznego nie różnicuje statusu fundacji korporacyjnych i społecznych.

Ponieważ fundacje korporacyjne jako organizacje pożytku publicznego działalność swoją opierają na darowiznach, które mają miejsce ze względu na optymalizację podatkową zgrupowanych spółek, zasadność ich bytu może sprowadzać się do generowania kosztów (np. w postaci kreacji etatów), które rzeczywiście są pokrywane z podatków. Oczywiście jest bowiem to, że każdy konglomerat spółek w postaci korporacji służy jak najefektywniejszemu podziałowi uzyskanych środków pomiędzy osoby fizyczne, które ostatecznie partycypują w ich zyskach. Dlatego też finansowanie tego rodzaju fundacji należy uznać za wystarczające w zakresie możliwości otrzymania efektywnych podatkowo darowizn w ramach korporacji. Natomiast podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych powinien mieć możliwość przekazania 1% podatku wyłącznie na rzecz fundacji społecznych.

⁵ Możliwość odliczenia darowizn przekazywanych na działalność charytatywno-opiekuńczą dotyczy Kościołów ujętych w wykazie znajdującym się w tabeli na końcu artykułu, za wyjątkiem gmin żydowskich, Karaimeńskiego Związku Wyznaniowego, Muzułmańskiego Związku Religijnego i Wschodniego Kościoła Starobrzędowego, nieposiadającego hierarchii duchownej. Zob. ustawy: z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 41, poz. 251 ze zm.); z 21.4.1936 r. o stosunku Państwa do Karaimeńskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 30, poz. 241 ze zm.); z 21.4.1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 30, poz. 240 ze zm.) oraz rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 28.3.1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Starobrzędowego, nieposiadającego hierarchii duchownej (Dz.U. Nr 38, poz. 363 ze zm.).

⁶ Zbędny zatem jest myślnik na końcu art. 26 ust. 1 pkt 9 PODOFizU, określający maksymalną granicę darowizn dokonywanych z osobą na takim samym poziomie jak wszystkich łącznie w art. 26 ust. 5 pkt 9 PODOFizU.

⁷ Art. 18 ust. 1a ustawy z 15.2.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm., dalej jako: PDOPrU. Przy tym zastrzeżenia te są aktualne również na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁸ Art. 18 ust. 1e PDOPrU.

⁹ Art. 18 ust. 1f PDOPrU. Do grupy tej należą więc kościelne osoby prawne realizujące działalność charytatywną (art. 27 ust. 1 w zw. z art. 17 ust. 1 pkt 4a PDOPrU).

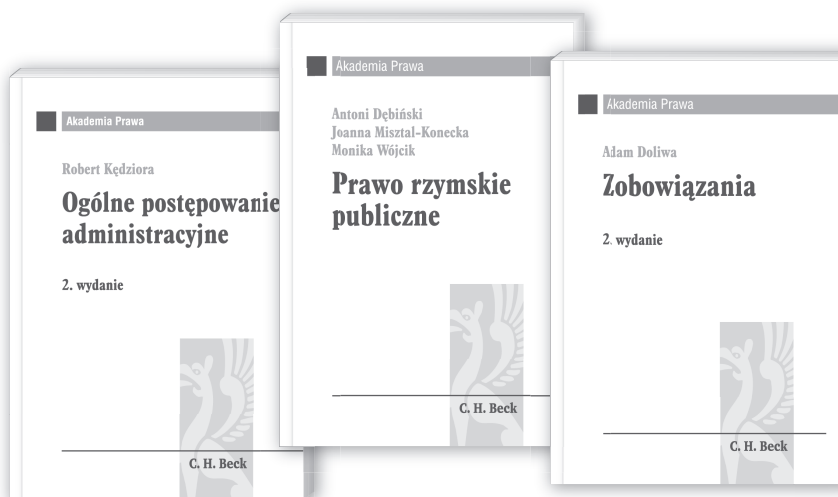
¹⁰ Art. 28a pkt 2 i 3 PDOPrU w zw. z § 1 pkt 11 rozporządzenia Ministra Finansów z 18.12.2006 r. w sprawie określenia wzorów deklaracji, zeznania, oświadczenia oraz informacji podatkowych obowiązujących w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (Dz.U. Nr 243, poz. 1761 ze zm.).

¹¹ Wykaz przybiera formę informacji ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego zamieszczonej na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej; art. 27a ust. 1 ustawy z 24.4.2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, tekst jedn.: Dz.U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536.

Wykaz podstaw prawnych odliczenia darowizn na cele działalności charytatywno-opiekuńczej Kościołów nieograniczonych limitami 6% i 10% dochodu podatnika.

Kościół	Ustawa	Przepis
Kościół Katolicki w Rzeczypospolitej Polskiej: obrządek łaciński, obrządek greckokatolicki (bizantyjsko-ukraiński), obrządek ormiański, obrządek bizantyjsko-słowiański	Ustawa z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.).	Art. 55 ust. 7
Autokefaliczny Kościół Prawosławny	Ustawa z 4.7.1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz.U. Nr 66, poz. 287).	Art. 40 ust. 7
Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 13.5.1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 73, poz. 324).	Art. 19 ust. 2
Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 13.5.1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 73, poz. 323).	Art. 34 ust. 2
Kościół Ewangelicko-Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 97, poz. 479).	Art. 29 ust. 5
Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 41, poz. 253).	Art. 26 ust. 5
Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 41, poz. 252).	Art. 24 ust. 5
Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 97, poz. 482).	Art. 27 ust. 5
Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 97, poz. 481).	Art. 28 ust. 1
Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 97, poz. 480).	Art. 33 ust. 5
Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej	Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 41, poz. 254).	Art. 29 ust 5

Seria Akademia Prawa

Seria **Akademia Prawa** jest kierowana do studentów wydziałów prawnych. Książki z tej serii stanowią opracowania podręcznikowe, które w przystępny i przejrzysty sposób podają wiedzę z poszczególnych dziedzin prawa.

www.sklep.beck.pl

Wydawnictwo C.H. Beck
e-mail: dz.handlowy@beck.pl, ul. Matuszewska 14 bud. B1
03-876 Warszawa, tel. 22 31 12 222, fax 22 33 77 601

Studenckie Poradnie Prawne w Polsce

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Studenckie...

Każda z 25 działających w Polsce studenckich poradni prawnych (zwanych także klinikami prawa) to grupa studentów prawa lub administracji, którzy bezpłatnie udzielają porad prawnych osobom niezamożnym.

To, że w poradniach działają studenci nie oznacza, że nikt nie sprawdza ich pracy, wręcz przeciwnie. Kliniką kieruje pracownik uczelni, na której działa poradnia. Na każdym etapie sporządzania opinii studenci działają pod nadzorem kadry naukowej.

Każda opinia – zanim zostanie przekazana klientowi – jest dokładnie sprawdzana przez prawników praktyków współdziałających z poradnią albo pracowników uczelni będących opiekunami kliniki.

...Poradnie...

Studenckie poradnie prawne spełniają podwójną rolę: społeczną i edukacyjną. Z jednej strony zapewniają dostęp do bezpłatnej, rzetelnej porady prawnej osobom ubogim, z drugiej – umożliwiają studentom kontakt z problemami prawnymi w praktyce.

Porada świadczona jest przez kliniki tylko tym osobom, których sytuacja finansowa nie pozwala na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Klinika może zrezygnować z prowadzenia sprawy, jeśli w toku przygotowywania opinii okaże się, że klient może korzystać lub korzysta z odpłatnej pomocy adwokata lub radcy prawnego.

Praca nad sprawą prowadzona jest z zachowaniem poufności, a udzielenie pomocy przez poradnię następuje zawsze w formie pisemnej.

...Prawne

Poradnie świadczą pomoc prawną w bardzo szerokim zakresie.

W sprawach cywilnych mogą na przykład pomóc w wyjaśnianiu treści zawieranych umów; w zakresie spraw rodzinnych poinformować, jak sporządzać pozwy rozwodowe, alimentacyjne; a w sprawach spadkowych można liczyć na pomoc kliniki w zrozumieniu zasad dziedziczenia ustawowego i sporządzania testamentów.

Ponadto poradnie pomagają w uzyskaniu świadczeń z funduszy pomocy społecznej, dochodzeniu praw w toku postępowań przed urzędami, w tym skarbowymi, ułatwiają realizację uprawnień pracowników, osób niepełnosprawnych, pacjentów, lokatorów, spółdzielców a także cudzoziemców i uchodźców.

W roku akademickim 2009/2010 poradnie prawne:

...rozpatrzyły 11899 spraw, w tym najczęściej było spraw z zakresu prawa cywilnego (3214), karnego (2148) i rodzinnego (1608),

...skupiały 1756 studentów oraz 216 pracowników naukowych i prawników-praktyków.

W porównaniu z rokiem akademickim 2008/2009:

...liczba spraw wzrosła o 6,9 proc.,

...liczba studentów działających w poradniach podwyższyła się o 5,9 proc.,

...personel naukowy jest równie liczny jak w roku akademickim 2008/2009,

...utrzymała się jakość udzielanych porad albowiem jeden pracownik naukowy opiekował się tylko ośmioma studentami,

...połowa rozpatrywanych przez poradnie spraw jest załatwianych na bieżąco i kończy się najpóźniej w ciągu 14 dni.

Jak mogę pomóc poradniom prawnym?

Jeśli jesteś studentem znajdź poradnię na swojej uczelni, skontaktuj się z działającymi w niej Twoimi koleżankami i kolegami. Zapytaj, w jaki sposób możesz udzielać porad i jakie warunki musisz przy tym spełnić.

Jeśli na Twojej uczelni nie ma jeszcze poradni – skontaktuj się z Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

Jeśli jesteś prawnikiem-praktykiem zastanów się, czy nie mógłbyś poświęcić części swojego czasu na działalność *pro bono*. Jeśli tak, to może mógłbyś wesprzeć swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym studentów oraz kadre naukową wybranej poradni prawnej.

Jeśli chciałbyś wspomóc działalność polskich poradni prawnych wiedz, że Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych jest organizacją pożytku publicznego. Oznacza to, że Fundacja może otrzymywać od osób fizycznych wsparcie finansowe w wysokości 1 proc. podatku dochodowego.